

YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARINA KARŞI BİREYSEL BAŞVURU YOLU

Individual application mechanism against the Supreme Election Board decisions

Ayhan KILIÇ¹

ÖZET

6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında, Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlerin bireysel başvuruya konu edilemeyeceği belirtilmiştir. Anayasa'nın 79. maddesinde, YSK kararlarına karşı hiçbir mercie başvurulamayacağı hükme bağlanmış olması, YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yolunun işletilmesinin mümkün olup olmadığı tartışmasını ortaya çıkarmaktadır. Bu çalışmada, bu meselenin çözümü üzerinde durulmuştur.

Çalışmanın sonucunda, bireysel başvurunun konusu dışında bırakılan işlemlerin idari nitelik taşıyan işlemler olduğu, yargısal kararların bu kapsamda değerlendirilmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumda, YSK'nin, yargısal nitelikte olduğu anlaşılan seçimlerin denetimiyle ilgili görevleri kapsamında verdiği kararlara karşı bireysel başvuruda bulunulması mümkündür. 298 sayılı Kanun'la kesinlik vasfı tanınan il ve ilçe seçim kurulu başkanları ile il ve ilçe seçim kurullarının kararlarına karşı da bireysel başvuru yolu açıktır.

Anahtar kelimeler: Bireysel başvuru, mahkeme kavramı, yüksek seçim kurulu, yasama organı seçimleri, serbest seçim hakkı

ABSTRACT

It has been stated in paragraph (3) of Article 45 of the Law numbered 6216 that the proceedings which the Constitution leaves out of the judicial review cannot be discussed as subject matters of the individual application. The fact that it has been resolved in Article 79 of the Constitution that no authority can be applied to against the decisions of the Supreme Election Board brings out the discussion on whether or not it is possible to operate the procedure of individual application against the decisions of the Supreme Election Board. In this study, it has been touched upon solution of this matter.

1 Anayasa Mahkemesi Raportörü

In consequence of the study, it has been arrived at the conclusion that the proceedings left out of subject matters of the individual application are the proceedings having an administrative nature and that judicial decisions shall not be assessed within this scope. In this case, it is possible to file an individual application against the decisions which have been rendered by the Supreme Election Board within the scope of its functions regarding the review of elections and which have been understood to be of judicial nature. The individual application is also open against the Heads and decisions of Provincial and District Election Boards, the certainty character of which have been acknowledged by the Law numbered 298.

Keywords: Individual Application, the concept of court, the Supreme Election Board, elections of the legislative organ, the right of free elections

GİRİŞ

1961 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği ilk yıllardan beri tartışma konusu olan, kamu otoriteleri tarafından gerçekleştirilen insan hakkı ihlallerine karşı Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu, 12 Eylül 2010 gününde yapılan halk oylaması sonucu kabul edilen 5982 sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun'la anayasal sistemimize girmiş bulunmaktadır. Buna göre, herkesin, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilmesi mümkündür (AY. m.148/3). Anılan Anayasa değişikliğinden sonra, 6216 sayılı Kanun'la, Anayasa Mahkemesinin kuruluş, görev, yetki ve yargılama usulleri, yeni anayasal hükümler dikkate alınarak baştan düzenlenmiştir.

Anayasa ve 6216 sayılı Kanun birlikte değerlendirildiğinde, bireysel başvuru konusu edilecek haklar ve işlemler yönünden belli sınırlamalar getirildiği görülmektedir. Gerçekten Anayasa'da güvence altına alınan tüm hak ve özgürlükler değil, bunlardan sadece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındakiler bireysel başvuruya konu edilebilmektedir. Öte yandan, 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında, yasama işlemleri, düzenleyici idari işlemler, Anayasa Mahkemesi kararları ve Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlerin bireysel başvuruya konu edilemeyeceği belirtilmiştir.

Anayasa'nın 79. maddesiyle seçimlerin yönetimi, denetimi ve

seçimle ilgili uyuşmazlıkları çözümleyerek kesin karara bağlama görevi YSK'ye verilmiş ve YSK kararlarına karşı hiçbir mercie başvurulamayacağı hükme bağlanmıştır. Buna göre, YSK kararlarına karşı adli veya idari yargı yoluna başvurulamayacağı açıktır. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrası dikkate alındığında, Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yolunun işletilmesinin mümkün olup olmayacağı tartışma yaratabilecek niteliktedir. Bu meselenin çözümü için, öncelikle 6216 sayılı Kanun'la bireysel başvurunun kapsamı dışında bırakılan işlemlerin mahiyetinin ortaya konulması gerekmektedir. Bununla bağlantılı olarak YSK kararlarının niteliği de büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, değinilen meselenin çözümüne ışık tutabilecek verilerin sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle, bireysel başvurunun anayasal kapsamı ele alınacaktır. Ardından YSK'nin statüsü ve kararlarının niteliği üzerinde durulacak ve son olarak YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yolunun işletilmesinin mümkün olup olmadığı değerlendirilerek mesele bir sonuca bağlanacaktır. Bu bağlamda, seçimlerin denetiminde görev yapan il ve ilçe seçim kurullarına da değinilecektir.

I. BİREYSEL BAŞVURU VE ANAYASAL KAPSAMI

A. Genel Olarak Bireysel Başvuru

Günümüzde, insan haklarını güvence altına alıp korumak devletlerin en temel görevlerinden biri olmuştur. Bu çerçevede, insan hakları anayasa ve yasalarla güvenceye bağlanarak bireylerin bu haklardan tam olarak yararlanması sağlanmakta, hak ihlallerini oluşmasını engelleyici tedbirler alınmakta ve nihayetinde tüm bunlara rağmen ihlalin olduğu durumlarda, ihlali giderici mekanizmalara yer verilmektedir. İnsan hakları ihlallerinin tespiti ve giderilmesinde bazı idari kurumlara da çeşitli görevler verilmekte ise de bu konuda en etkili ve güvenceli sonuçlar yargısal başvurularla alınabilmektedir. Bu nedenle tüm çağdaş hukuk sistemlerinde yargı organları, aynı zamanda insan hakkı ihlallerini giderici araç ve yetkilerle donatılmışlardır. Ancak pratikler göstermektedir ki, olağan yargı mercilerinin, insan haklarını koruma ve oluşan ihlalleri tespit edip gidermede tatmin edici bir başarı gösteremedikleri gibi bizzat kendi uygulamalarıyla da insan

hakkı ihlallerine neden olabilmektedirler. Bu durum, olağan yargı organlarının kararlarının da insan hakları ihlallerini gidermede etkili olup olmadıkları yönünden başka bir merci tarafından denetlenmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Yargı organlarının kararlarını denetleme görevini ifa edecek en uygun merciin kendisi de bir yargı organı olan ve aynı zamanda yasama işlemlerini de denetleyebilen anayasa mahkemesi olduğu tartışmasızdır. Bu nedenle, anayasa mahkemelerine, kanunların anayasaya uygunluğunun denetiminin yanında, kamu otoritelerinin insan hakkı ihlali oluşturan işlem ve eylemlerini geçersiz kılma görevi de verilmiştir. Bu çerçevede bireylere, anayasa mahkemelerine başvuru olanağı tanınmıştır.

Anayasa şikâyeti² olarak da tabir edilen bireysel başvuruyu, etkili olarak ilk uygulayan ülke Almanya olmuştur. 23 Mayıs 1949 tarihli Alman Anayasası'nın 93. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (4a) bendinde, kamu makamlarınca kendi temel haklarından birinin veya 20. maddenin dördüncü fıkrasında, 33, 38, 101, 103 ve 104. maddelerde temin edilmiş haklarından birisinin ihlal edildiğini iddia eden herkesin yaptığı Anayasa şikâyetini incelemek ve karara bağlamak, Anayasa Mahkemesinin görevleri arasında sayılmıştır³.

İspanya'da bireysel başvuru yolunun anayasalara girmesi II. Cumhuriyet döneminde yapılan 1931 Anayasası'na rastlansa da hak ve özgürlüklere gerçek bir koruma sağlayan içeriğe kavuşması Franco'nun ölümünden sonra yapılan 1978 Anayasasıyla mümkün olmuştur⁴. İspanyol Anayasası'nda *amparo* olarak adlandırılan bireysel başvuru, Alman modelinden esinlenilerek düzenlenmiştir⁵. Amparo başvurusunun temel amacı, olağan kanun yollarının bunu gerçekleştiremediği durumlarda hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamaktır⁶.

5982 sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun ile Anayasa'nın 148. maddesinde yapılan ve 12 Eylül 2010 tarihindeki halk oylamasıyla kabul edilerek yürürlüğe giren değişiklikle, daha önce

2 Bkz. Bahadır KILINÇ, "Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği", *Anayasa Yargısı*, , Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2008-Ankara, s.21-22.

3 *Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası*, Almanca-Türkçe Yasa Metni, Federal Almanya Siyasal Eğitim Merkezi, *Dezember-2000*.

4 Selin ESEN ARNWINE, "İspanya'da Bireysel Başvuru Yolu, *AÜHFD*, Y.2003, C.52, S.4, Ankara, (s.249-271), s250.

5 İbid, s.250.

6 İbid, s.250.

dünyanın birçok ülkesinde uygulanan bireysel başvuru usulü Türk anayasal sistemine de girmiş bulunmaktadır.

Anayasa şikâyeti, bireylerin doğrudan etkilendikleri ve temel haklarını ihlal ettiğini düşündükleri tüm kamu gücü işlemlerine karşı anayasa mahkemesinden hukuki koruma talebinde bulunulması olarak tanımlanmaktadır⁷. Anayasa şikâyeti, kamu otoritelerinin uygulamaları sonucu gerçekleşen hak ve özgürlük ihlallerini telafi etme fonksiyonu görmenin yanında hak ve özgürlükleri ihlal etme potansiyeli bulunan normatif düzenlemeleri iptal etmek suretiyle önleyici bir işlev gördüğü de söylenebilir. Gerçekten Almanya gibi, anayasa şikâyeti modelini esas alan ülkelerde, sadece kamu otoritelerinin uygulamaları değil, fakat aynı zamanda kanunlar ve düzenleyici idari işlemlere karşı da anayasa mahkemesine bireysel başvuru yapılması mümkündür. Oysa bireysel başvuru, sadece kamu otoritelerinin uygulamalarına karşı anayasa mahkemesine gidilebilmesini ifade etmektedir. Nitekim 6216 sayılı Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında, yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı belirtildiğinden Türk modelinin "bireysel başvuru" olduğu ve Anayasa'daki isimlendirmenin isabetli olduğu söylenebilir. Bu çalışmada, yapılacak açıklamaların tümü, bireysel başvuru modeli esas alınarak yapılmıştır.

Bireysel başvuru, kamu gücü kullanan otoritelerinin bireysel işlem ve eylemleri sonucu anayasal hakları ihlal edilenler tarafından, gerekli olağan hukuk yolları tüketildikten sonra, bu ihlalin tespiti ve giderilmesi amacıyla anayasa mahkemesine yapılan başvuru olarak tanımlanabilir. Bir başka ifadeyle bireysel başvuru, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerin, AİHS kapsamındaki herhangi birinin ihlal edildiği iddiasıyla ve diğer iç hukuk yolları tüketildikten sonra başvuru yapılan ikincil ve istisnai nitelikte bir hak arama yoludur⁸.

Bireysel başvurunun amacı, olağan kanun yollarıyla korunamayan hak ve özgürlükleri korumaktır⁹. Bireysel başvurunun, kişilerin sübjektif haklarını korumak ve anayasa hükümlerini yorumlayarak

7 Ece GÖZTEPE, *Anayasa Şikâyeti*, AÜHFY, No: 530, Ankara, 1998, s. 3.

8 Selami TURABİ, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Seçkin Yayınları, Ankara-2013, s.14.

9 Hasan Tahsin FENDOĞLU, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru* <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/267/anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru.aspx>, E:T: 3.12.2013, s.1.

önemli anayasal sorunları açıklığa kavuşturmak biçiminde iki işlevi bulunmaktadır¹⁰. Gerçekten bu yöntemle, anayasa mahkemesinin gücünden yararlanılarak hak ve özgürlüklerin yorum yoluyla somutlaştırılması ve bu konuda hukuksal bir birliğin sağlanması temin edilmektedir¹¹. Anayasa Mahkemesinin temel hak ihlallerine ilişkin olarak vereceği kararlarla, temel haklar hukukunun tüm ülke içinde belirlenmesine, parçalılıktan ve muğlaklıktan uzaklaşmasına, yeknesaklaşmasına ve devletin tüm organları bakımından daha tutarlı ve önceden öngörülebilir bir şekilde uygulanmasına katkıda bulunabilir¹².

Bireysel başvuru, yargısal bir başvuru niteliğinde olmakla birlikte teknik ve dar anlamda bir dava değildir. Bu nedenle, bireysel başvurunun bir dava türü olduğu biçiminde yapılan tanımların¹³ yerinde olmadığı söylenebilir. Teknik olarak bir davadan söz edilebilmesi için yargılamada tarafın bulunması gerekir. Oysa bireysel başvuruda iki tarafın bulunmaması, kamu gücü işlemine karşı hakkı ihlal edilen kişi tarafından yapılan tek taraflı bir başvuru söz konusudur. Bireysel başvuru yargılamasında ilgili kamu otoritesinin (çoğunlukla adalet bakanlığının) mahkemeye bilgi ve belge sunması, söz konusu otoriteyi yargılamanın tarafı haline getirmemektedir. Dolayısıyla bireysel başvurunun kendine özgü bir hak arama yolu olarak nitelenmesi daha uygun olur.

Bireysel başvurunun tali niteliği gereği, hak ihlali iddiasının öncelikle derece mahkemelerinde öne sürülmesi ve bu hususta kanunlarda öngörülen bütün başvuru yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Temel hak ve özgürlükleri korumak öncelikle idarelerin ve derece mahkemelerinin görevidir. Bu nedenle hak ihlallerine ilişkin iddiaların öncelikte derece mahkemelerinde öne sürülmesi zorunludur. Derece mahkemelerinde hak arama yolları işletilmeden bireysel başvuru yoluna başvurulması, müessesenin amacıyla bağdaşmamaktadır.

Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru incelemesindeki görev ve

10 M. Yavuz SABUNCU-Selin ESEN ARNWINE, “Türkiye İçin Bir Anayasa Şikayeti Modeli Türkiye’de Bireysel Başvuru Yolu”, (Anayasa Şikayeti), *Anayasa Yargısı*, S.21, Y.2004, Ankara, (s.228-246), s.230; FENDOĞLU, s.1.

11 Cem Duran UZUN, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu”, *Seta Analiz*, SETA Vakfı, S.50, Şubat 2012, s.10.

12 Öykü Didem AYDIN, “Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XV, S.4, Ankara-2011, s.126.

13 KILINÇ, s.24; AYDIN, s.12.; UZUN, s.5.

yetkisi, hak ihlali bulunup bulunmadığının tespitiyle sınırlı olup derece mahkemesi kararlarının hukuka uygun olup olmadığını denetleme fonksiyonu bulunmamaktadır. Anayasa Mahkemesi, yalnızca derece mahkemelerinin kararlarının yeniden incelenmesi talep edilen başvuruların Mahkemenin yetkisi kapsamı dışında olduğunu açıkça vurgulamıştır¹⁴. Mahkemeye göre, “bireysel başvuruya konu davadaki olayların kanıtlanması, hukuk kurallarının yorumlanması ve uygulanması, yargılama sırasında delillerin kabul edilebilirliği ve değerlendirilmesi ile kişisel bir uyuşmazlığa derece mahkemeleri tarafından getirilen çözümün esas yönünden adil olup olmaması, bireysel başvuru incelemesinde değerlendirmeye tabi tutulamaz. Anayasada yer alan hak ve özgürlükler ihlal edilmediği sürece ya da açıkça keyfilik içermedikçe derece mahkemelerinin kararlarındaki maddi ve hukuki hatalar bireysel başvuru incelemesinde ele alınamaz. Bu çerçevede, derece mahkemelerinin delilleri takdirinde açıkça keyfilik bulunmadıkça Anayasa Mahkemesinin bu takdire müdahalesi söz konusu olamaz.¹⁵”

B. Bireysel Başvurunun Türk Hukukunda Düzenlenmesi

12 Eylül 2010 tarihli halkoylamasıyla yürürlüğe giren 5982 sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanunu’yla Anayasa’da yapılan bir dizi değişiklik sonucu, kişilere, hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapma imkânı getirilmiştir.

Anayasa değişikliğinin gerekçesinde, ülkemiz aleyhine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine her yıl binlerce başvuru yapıldığı, bu başvuruların iç hukuk yollarında çözüme bağlanması amacıyla bireysel başvuru hakkının getirilmesinin öngörüldüğü, bu hak doğrultusunda yapılacak insan hakları ihlâl başvurularının da incelenmesi ve karara bağlanmasının, Anayasa Mahkemesince gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Değişiklik gerekçesi dikkate alındığında, bireysel başvurunun getiriliş amacının, hak ihlallerinin AIHM’e taşınmadan iç hukukta tespit edilip sonuçlarının ortadan kaldırılması olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasa değişikliğinden sonra çıkarılan 30.3.2011 günlü, 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’la bireysel başvurunun usul ve esasları

14 B.N. 2012/1027, K.T.12.2.2013, Par. 26, <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T. 7.12.2013.

15 A.g.k. Par. 27.

düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun, 3.4.2011 tarihli Resmi Gazete’de yayımlandığı halde, geçici 1. maddesinin 8. fıkrasındaki “Mahkeme, 23/9/2012 tarihinden sonra kesinleşen nihai işlem ve kararlar aleyhine yapılacak bireysel başvuruları inceler.” hükmü gereğince, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuruları kabul etmesi 23.09.2012 tarihi itibarıyla mümkün olmuştur. Anayasa Mahkemesi, bu tarihten önce kesinleşen kararlara karşı yapılan bireysel başvuruları *zaman bakımından yetkisizlik* nedeniyle kabul edilemez bulmaktadır¹⁶.

Anayasa’nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında, herkesin, Anayasa’da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabileceği belirtilmiştir (c.1). Buna göre, bireysel başvuru hakkı “herkes”e tanınmıştır. “Herkes” tabiri, gerçek kişilere matuf bir kavram olmakla birlikte, 6216 sayılı Kanun, bireysel başvuru hakkını sadece gerçek kişilere tanımamış, tüzel kişilikle ilgili haklarla sınırlı olarak tüzel kişilere de bu hakkı tanımıştır (m.46/2-c.2). Özel hukuk tüzel kişilerinin kendi tüzel kişilikleri ile ilgili olmayan, üye ya da mensuplarına yönelik ihlâl iddialarının, bireysel başvurunun kapsamı dışında olduğu Kanun’un gerekçesinde açıklanmıştır¹⁷.

Anayasa Mahkemesi, Türk Pediatri Onkoloji Grubu Derneğinin “çocuk hematolojisi ya da çocuk onkolojisi adıyla uzmanlık belgesi almış olanların uzmanlık belgelerinin “*çocuk hematolojisi ve onkolojisi*” olarak değiştirilmesini, çocuk hematolojisi ya da çocuk onkolojisi yan dallarında uzmanlık eğitimi yapmakta olanların eğitimlerine “*çocuk hematolojisi ve onkolojisi*” adı altında devam etmelerini öngören yasal düzenlemeden dolayı üyelerinin anayasal haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yapılan bireysel başvuruyu, yasama işleminin başvuru derneğinin tüzel kişiliğine ait haklarına bir müdahale oluşturmadığı gerekçesiyle kabul edilemez bulmuştur¹⁸.

Kamu tüzel kişilerine, bireysel başvuru yapma imkânı tanınmamıştır (m.46/2-c.1)¹⁹. Madde gerekçesinde, bireysel başvurunun kamu

16 B.N. 2012/13, K.T.25.12.2012, <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T. 7.12.2013.

17 <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss696.pdf>. E.T. 4.12.2013.

18 B.N. 2012/95, K.T.25.12.2012, <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T. 7.12.2013

19 Anayasa Mahkemesi, köy tüzel kişiliğinin yaptığı başvuruyu, 2616 sayılı Kanun’un bu hükmüne dayanarak kabul edilemez bulmuştur (B.N. 2012/22, K.T.25.12.2012, <http://www.kararlar.ana->

gücünün kullanılmasından kaynaklanan hak ihlallerine karşı tanınan bir yol olması nedeniyle, kamu tüzel kişilerine bireysel başvuru hakkı tanınmasının, bu anayasal kurumun hukuki niteliği ile bağdaşmayacağı açıkça ifade edilmiştir²⁰. Bu kural, üniversiteler ve meslek kuruluşları gibi, belli ölçüde devletten bağımsız olan kamu tüzel kişilerinin taşıyıcısı oldukları haklarla sınırlı olarak bireysel başvuruda bulunma olanağını da ortadan kaldırmaktadır²¹.

Bireysel başvuru hakkı yabancılara da tanınmakla birlikte, yalnızca Türk vatandaşlarına tanınan haklarla ilgili olarak yabancıların bireysel başvuru yapması mümkün değildir (m.46/3). Bu bağlamda, örneğin seçme ve seçilme hakkı sadece Türk vatandaşlarına tanınan bir hak olduğundan (AY.m.67/1) bunlarla ilgili olarak yabancıların bireysel başvuru yapması mümkün değildir.

Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır." hükmüne yer vermek suretiyle bireysel başvurunun ikincillik özelliği vurgulanmıştır. Bu hüküm uyarınca bireysel başvurudan önce tüketilmesi gereken kanun yolları olağan kanun yolları olup olağanüstü kanun yollarının tüketilmesi zorunlu olmadığı gibi, olağanüstü kanun yollarına başvurulmasının, işlemeye başlayan otuz günlük başvuru süresini durdurucu etkisi bulunmamaktadır. Kanun yolunun olağan olup olmadığı ilgili yola başvurunun hükmün şekli anlamda kesinleşmesini önleyip önlemediğine bakılarak saptanır. Buna göre, bir kanun yoluna başvuru yapılması hükmün kesinleşmesini önliyorsa olağan kanun yolu, hükmün kesinleşmesini önlemiyorsa olağanüstü kanun yolu söz konusu olur. Bu anlamda, örneğin hükmün kesinleşmesini engellemeyen yargılamanın yenilenmesi yoluna başvuru, bireysel başvuru süresinin işlemesine engel teşkil etmez.

Bununla birlikte, Anayasa Mahkemesi, hukuk mahkemelerinde ve idari yargıda olağan bir itiraz yolu olarak kabul edilen karar düzeltme yolunun tüketilmesini zorunlu görmemektedir. Ancak başvuru yoluna başvuru yapılmış olması

yasa.gov.tr/, E.T. 7.12.2013).

20 <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss696.pdf>. E.T. 4.12.2013.

21 Nitekim, Alman öğretisinde, üniversiteler, enstitüler, radyo, televizyon gibi devlet yapısı ile bağlantılı olmalarına rağmen belirli bir dereceye kadar devletten bağımsız faaliyet yürüten kuruluşların taşıyıcısı oldukları haklarla sınırlı "anayasa şikâyeti" yapabilecekleri kabul edilmektedir (GÖZTEPE, *Anayasa Şikâyeti*, s.50-55).

durumunda, bu yolu tüketmeden bireysel başvuru yapamayacağını kabul etmektedir²². Anayasa Mahkemesine göre, başvuru yapanın, etkili ve sonuç almaya yeterli görerek başvurduğu bir kanun yolunun sonucunu beklemezsizin bireysel başvuruda bulunması mümkün değildir²³. Anayasa Mahkemesi, karar düzeltmenin etkili bir yol olup olmadığı hususunda bir değerlendirme yapmayarak, bu yoldaki değerlendirmeyi başvurucuya bırakmış olması eleştiriye açık bir husustur.

C. Bireysel Başvuru Konusu Hakların Tespiti

Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasına göre, Anayasa'da düzenlenen tüm hak ve özgürlüklerin değil, bunlardan sadece AİHS kapsamında yer alanlar bireysel başvuruya konu edilebilir. 6216 sayılı Kanun'da ise AİHS'ye ek olarak Türkiye'nin taraf olduğu Protokoller kapsamındaki hakların da bireysel başvuru konusu olabileceği açıklığa kavuşturulmuştur (m.45/1). Kanun'da, Türkiye'nin taraf olduğu ek Protokollerin de bireysel başvuru hakkı kapsamında olduğu belirtilerek Anayasa'daki hüküm somutlaştırılmıştır²⁴. Bununla beraber, 6216 sayılı Kanun'un Anayasa hükmünü somutlaştırmaktan öte daralttığı yolunda görüşler de öne sürülmüştür²⁵. Bu görüşe göre, Anayasa'da Ek Protokoller zikredilmemekle birlikte, sözleşme sisteminin bir parçası olan Ek Protokollerin, AİHS kavramı dışında düşünülmesi mümkün değildir. Bu nedenle, Kanun'da bireysel başvuru hakkının kapsamının Türkiye'nin taraf olduğu Protokollerle sınırlanması Anayasa'nın 148. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırıdır²⁶.

AİHS'ye ek 14 protokol bulunmaktadır. Bunlardan 9 adedi Türkiye tarafından imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.(4), (7), (9) ve (12) Nolu Ek Protokoller Türkiye tarafından imzalanmış, ancak henüz yürürlüğe girmemiştir. (10) Nolu Ek Protokol ise henüz imzalanmamıştır.

22 B.N. 2013/1177, K.T.26.3.2013, <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T. 7.12.2013.

23 A.g.k.

24 Ece GÖZTEPE, "Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.95, Y.2011, Ankara, s.25

25 Fazıl SAĞLAM, "Anayasa Şikâyeti Anlamı, Kapsamı ve Türkiye Uygulamasında Olası Sorunlar", *Demokratik Anayasa*, (Der. Ece GÖZTEPE ve Aykut ÇELEBİ), Metis Yayınları, İstanbul-2012, s.430.

26 Berkan HAMDEMİR, *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), SÜSBE, Konya-2013, s.78.

Anayasa'da ve 6216 sayılı Kanun'da AİHS ve Ek Protokollere atıf yapılmış ise bu durum, Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru incelemesi yaparken, AİHS'yi doğrudan uygulayacağı anlamına gelmemektedir. AİHS ve Ek Protokollere yapılan atıf, sadece bireysel başvuru konusu olabilecek hakların kapsamının belirlenmesiyle sınırlı olup Anayasa Mahkemesince yapılacak esas incelemesinde ölçü norm olarak Anayasa'nın kendi metni dikkate alınacaktır. Ancak AİHS ve Ek Protokoller kapsamındaki hak ve özgürlük tespit edilirken, AİHM'in içtihatlarının dikkate alınacağı tabiidir²⁷.

AİHM içtihatları da dikkate alınarak AİHS ve Ek Protokoller kapsamındaki hak tespit edildikten sonra, bu hakkın Anayasa'daki eşdeğeri saptanmaya çalışılmalıdır²⁸. Bu tespit yapılırken, sadece Anayasa'nın hak ve özgürlükleri düzenleyen hükümlerine değil, aynı zamanda devlete yükümlülük yükleyen hükümlerine de bakılmalıdır²⁹. Eşdeğer hakkın tespitinde AİHS'nin ve Anayasa'nın birbiriyle lafzen uyumlu olup olmamasının bir önemi bulunmayıp anlamsal uyumları yeterlidir³⁰.

D.bireysel Başvuruya Konusu İşlem Ve Eylemler

Anayasa'nın 148. maddesinde, hak ve özgürlüklerin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulabileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla bireysel başvuruya, kamu gücü tarafından yapılan işlem ve eylemler konu edilebilmektedir. Kamu gücü, devletin egemenlik hakkından neşet eden bir kavramdır. Egemenlik, devletin organları vasıtasıyla toplum adına iradesini belirtme, kendi iradesini toplum üzerinde hâkim kılma iktidarındır³¹. Devlet, egemenlik hakkına dayanarak, vatandaşları ve hâkimiyeti altında bulunan topraklarda yaşayan kişiler hakkında tek taraflı tasarruflarda bulunabilme yetkisine sahiptir. Kamu gücü, devletin egemenlik hakkından kaynaklanan bu üstün buyurma yetkisini ifade etmektedir. Bu anlamda kamu gücünün, özel kişiler karşısında devlete tanınan üstün nitelikli yetki ve ayrıcalıklar biçiminde tanımlanması mümkündür³².

27 Osman DOĞRU, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Legal Yayıncılık, İstanbul-2012, s.2.

28 İbid, s.2.

29 İbid, s.2.

30 HAMDEMİR, s.80-81.

31 Ergun ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yay. 7. Baskı, Ankara-2002, s., s.170-171.

32 Kemal GÖZLER, *İdare Hukuku, c.I*, Ekin Kitabevi, İkinci Baskı, Bursa-2009, s.87.

Anayasa'nın 148. maddesindeki “kamu gücü” ibaresiyle, bir yönüyle devletin az önce açıklanan üstün buyurma gücüne işaret edilmekte iken, diğer yönüyle de kamu gücü kullanabilen kurumsal muhataba temasta bulunmaktadır. Buna göre, bireysel başvuruya konu olacak işlemler, kişiler açısından hukuki sonuç doğuran ve kişilerin hukuk dünyasında yenilik oluşturan icrai nitelikteki işlemlerdir. İcrai nitelikte olmayan görüş, öneri, tavsiye, niteliğindeki yazılar ile hazırlık işlemleri bireysel başvuruya konu olamaz. Öte yandan, “kamu gücü” ibaresiyle, aynı zamanda kamu gücü kullanma yetkisini haiz kamu otoriteleri anlatılmak istenmektedir. Dolayısıyla bireysel başvurunun konusunun, kamu otoritelerinin icrai nitelik taşıyan işlem ve eylemleri olduğu söylenebilir.

Kamu otoritesi kavramı, yasama, yürütme ve yargı otoritelerinin bütününe kapsamaktadır³³. Anayasa’da herhangi bir istisna öngörülmezsizin bütün kamu gücü işlemleri bireysel başvuru kapsamına alındığı halde, 6216 sayılı Kanun, yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılmasını yasakladığı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemleri de bireysel başvurunun konusu dışında bırakmıştır (m.45/3). 6216 sayılı Kanun’daki bu sınırlamanın Anayasa’ya uygunluğu tartışmaya açık bir konudur. Nitekim, doktrinde de, kamu gücünün bir kısım işlemlerinin bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılmasının Anayasa’ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür³⁴. Bu tartışma, çalışmanın kapsamını aşacağından sadece buna işaret edilmekle yetinilecektir.

6216 sayılı Kanun’la bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılan yasama işlemleri, yasama fonksiyonuna dahil işlemler olup yasama organından sadır olmakla birlikte idari fonksiyona dahil işlemler bu kapsamda görülemez. Örneğin, TBMM Başkanlığının bir memura yaptığı fazla ödemenin iadesi yolunda tesis edilen işlem, idari fonksiyona dahil bir işlemdir. Yasama organının yasama fonksiyonuna ilişkin işlemleri kanun ve parlamento kararları biçiminde tezahür etmektedir. 6216 sayılı Kanun, her iki yasama işlemini de bireysel başvuru kapsamı dışında tutmuştur. Buna karşılık, idari fonksiyona dahil TBMM Başkanlığı işlemlerine karşı, usulüne uygun olarak iç hukuk yolları tüketildikten sonra bireysel

33 KILINÇ, s.24.

34 UZUN, s.20.

başvuru yapılması mümkündür.

Bireysel başvurunun asıl konusunu, yürütme organının işlem ve eylemleri oluşturmaktadır. Gerçekten, kişiler, günlük hayatta en çok idareyle karşı karşıya gelmekte ve idarenin tek yanlı, icrai sonuç doğurucu işlem ve eylemlerine muhatap olmaktadır. Günümüzde, hayatın her alanı yasal ve idari düzenlemelere konu edilmektedir. Bu mevzuatın pratiğe aktarılmasını sağlamak üzere de idarelere zorlayıcı yetkiler tanınmaktadır. Çeşitli kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılan idareler, kişilerin hak ve özgürlük alanlarına temas eden pek çok işlem ve eylemde bulunmaktadır. İdareler, kendilerine tanınan bu yetkileri kullanırken kişilerin hak ve özgürlüklerinin ihlaline neden olabilmektedir. Bu ihlal idarenin yasayı veya düzenleyici işlemleri yanlış uygulamasından kaynaklanabileceği gibi, bazen de idarenin işlem ve eylemine dayanak oluşturan yasa veya düzenleyici işlemin varlığı ihlale sebep teşkil edebilmektedir.

Bireysel başvurunun temel işlevlerinden biri, idarelerin bu hak ihlallerinin giderilmesi ve telafi edilmesidir. Ancak 6216 sayılı Kanun, kanunlara karşı olduğu gibi, düzenleyici nitelikteki idari işlemlere karşı da doğrudan bireysel başvuru yolunu kapalı tutmuştur (m.45/3). Kanunun veya düzenleyici idari işlemin bireysel başvuruya konu edilmesi ancak dolaylı yoldan söz konusu olabilmektedir. Buna göre, ilgili kanun veya düzenleyici işlemin uygulanması suretiyle gerçekleştirilen idari işlem veya eyleme karşı yapılan başvuruda söz konusu kanun veya düzenleyici işlemin ihlale neden olup olmadığı incelenebilir. Fakat bu durumda dahi, kanun koyucu, bireysel başvuruyu inceleyen mercii sıfatıyla Anayasa Mahkemesine, ihlale neden olan işlem veya eylemi iptal etme yetkisi tanımamıştır.

İhlalin düzenleyici işlemde kaynaklandığı durumlarda, Anayasa Mahkemesi düzenleyici işlemi iptal etmese bile ihlal kararı verebileceği hususunda herhangi bir tereddüt yaşanmamaktadır. Bu durumda, ilgili düzenleyici işlemin yetkili idare tarafından Anayasa Mahkemesi kararına uygun olarak düzeltilmesi gerekir. Buna karşılık, ihlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararı verip veremeyeceği hususunda tereddütler yaşanabilir. Kanaatimizce, Anayasa Mahkemesi hak ihlali bulunup bulunmadığını tespit ederken Anayasa'yı ölçü aldığından kanunun varlığının hak ihlaline neden olup olmadığını inceleyebilmelidir. Anayasa'da kamu gücü tarafından ihlal edilen

haklardan dolayı bireysel başvuruda bulunulabileceği belirtilmiş olup kamu gücüne dahil olan yasama organının işlemlerinin bu denetimden bütünüyle vareste olması bireysel başvurunun amacıyla bağdaşmaz. 6216 sayılı Kanun'da yasaklanan husus, kanunların doğrudan bireysel başvuruya konu edilmesi olup dolaylı yoldan denetimi engelleyen herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bu durumda, Anayasa Mahkemesinin (Bölümün), ihlalin kanundan kaynaklandığı durumlarda, kanunu iptal etmeksizin, kanun koyucuyu harekete geçirmek amacıyla bu durumun tespiti mahiyetinde bir karar vermesi gereklidir. Nitekim Anayasa Mahkemesi, evli kadının kızlık soyadını tek başına kullanmasına engel olan Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesine istinaden yapılan uygulamanın, cinsel ayrımcılık oluşturduğu ve özel yaşama ve aile hayatına müdahale anlamını taşıdığı iddiasıyla yapılan başvuruyu haklı görmüş ve ihlal kararı vermiştir³⁵. Kararın gerekçesi henüz yayınmamış ise de Anayasa Mahkemesinin, Türk Medeni Kanunu'nun 187. maddesine dayanılarak yapılan uygulamanın Anayasa'ya aykırı olduğunu vurgulamak suretiyle, dolaylı olarak anılan kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğunu tespit etmiş olduğu söylenebilir.

Öte yandan, bireysel başvurunun esasını inceleyen Bölümün, ihlale yol açan kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu savıyla Genel Kurula itiraz yoluyla başvuruda bulunmaya yetkili olup olmadığı tartışmaya açık bir konudur. 6216 sayılı Kanun'a ilişkin tasarının ilk halinde, Bölümün, Genel Kurula itiraz yoluyla başvurmasına imkan sağlayan bir hüküm mevcut idi. Gerçekten Tasarının 49. maddesinin 6. fıkrasında *“Bölümler, bireysel başvuru incelemesi sırasında temel hak ihlâlinin kanun veya kanun hükmünde kararname hükmünden kaynaklandığı kanaatine varırlarsa iptali istemiyle Genel Kurula başvururlar.”* biçiminde bir hükme yer verilmişti³⁶. Ancak bu hüküm, tasarının Anayasa Alt Komisyonu'nda görüşülmesi sırasında metinden çıkarılmıştır³⁷.

Yasama sürecindeki bu gelişme dikkate alınarak kanun koyucunun iradesinin, Bölüme, Genel Kurula itiraz yoluyla başvuru yetkisini vermeme yolunda olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak kanaatimizce Bölümün itiraz yoluyla Genel Kurula başvurmaya yetkili olup

35 K.T. 19.12.2013, B.N. 2013/2187.

36 Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun Tasarısı ile Anayasa Komisyonu Raporu, s.98, <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem23/yil01/ss696.pdf>, E.T. 24.12.2013.

37 A.g.r, s.20.

olmadığı hususunda tek başına tarihsel yorumla yetinilmemesi, Anayasa'nın 152. maddesinin lafzı ve bireysel başvurun amaç ve işlevlerinin de göz önüne bulundurulması gerekir. Anayasa Mahkemesinin bu konuda nasıl yol benimseyeceğini zaman gösterecektir.

İdarenin işlem ve eylemleriyle oluşan hak ihlallerinin giderilmesi öncelikle olağan yargısal başvuru yolları işletilerek derece mahkemelerinden talep edilir. Bireysel başvuru, hak ihlallerinin, kanunlarda öngörülen olağan yargısal yollarla giderilemediği durumlarda devreye sokulabilecek ikincil nitelikte bir hak arama yoludur. Bireysel başvuru, idarenin işlem ve eylemleriyle gerçekleşmiş ve derece mahkemeleriyle giderilemeyen hak ihlallerini konu edinebileceği gibi, doğrudan yargı organlarının işlem ve eylemlerinden kaynaklanan hak ihlalleri de bireysel başvuru konusu olabilir.

Bununla birlikte, bazı yargı kararları ile bireysel nitelik taşıyan idari işlemlere karşı da bireysel başvuru yapılmasının önü kapatılmıştır. Gerçekten 6216 sayılı Kanun, Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemleri bireysel başvurunun konusu dışında bırakmıştır (m.45/3). Anayasa Mahkemesi kararlarının bireysel başvuru kapsamı dışında bırakılması anlaşılabilir bir durumdur. Çünkü Anayasa Mahkemesinin bireysel başvuru dışındaki kararları Genel Kurul tarafından verilmekte olup beş kişiden müteşekkil Bölümün en az on iki kişiyle toplanan Genel Kurul kararını denetlemesi düşünülemez. Nitekim Anayasa Mahkemesi, 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasının iptali istemini incelediği iptal başvurusunda, daha üst bir organ olan Genel Kurul kararlarının daha alt bir organ olan Bölüm tarafından denetlenemeyeceği gerçeğine işaret edilerek iptal istemi reddedilmiştir³⁸.

Buna karşılık düzenleyici işlemlerin bireysel başvuruya konu edilmesinin yasaklanmasının Anayasa'ya uygunluğu tartışılacak bir konudur.

6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan "... Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler³⁹ de bireysel başvurunun konusu olamaz." hükmü yönünden en

38 AYMK, K.T.1.3.2012, E.2011/59, K.2012/34, <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr>, E.T. 7.12.2013.

39 Vurgu bize aittir.

çok tartışmaya açık olan konu, kuralda geçen “işlemler”in neleri kapsadığıdır. Bireysel başvuru ile ilgili yazılan bilimsel eserlerde, bu işlemler, (1) Cumhurbaşkanı tarafından tek başına tesis edilen işlemler (2), Hakimler ve Savcılar Kurulu kararları (3) Yüksek Askeri Şura kararları ve (4) YSK kararları biçiminde sayılmaktadır⁴⁰. Bu husustaki tartışmaların detayları ve buna ilişkin görüşümüz aşağıda açıklanacaktır.

II. YÜKSEK SEÇİM KURULUNUN STATÜSÜ VE KARARLARININ NİTELİĞİ

YSK, 1982 Anayasası’nda, “Cumhuriyetin Temel Organları”nı düzenleyen “Üçüncü Kısım”ın “Yasama” başlıklı “Birinci Bölüm”ünün “Seçimlerin Genel Yönetimi ve Denetimi” başlığını taşıyan 79. maddesinde düzenlenmiştir. YSK’nin statüsü, görev, yetki ve sorumlulukları, Anayasa’nın 79. maddesiyle çerçevesi belirlenmiş, ancak bunlara ilişkin detaylı hükümler, 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’da düzenlenmiştir. Bu başlıkta, Anayasa ve 298 sayılı Kanun hükümleri birlikte değerlendirilerek YSK’nin kuruluşu, görev ve yetkileri ile mahkeme niteliğinde olup olmadığı ve kararları ele alınacaktır. İnceleme, sadece seçimlerin denetimiyle görevlendirilen en üst mercii olan YSK ile sınırlı tutulmayacak, hiyerarşik olarak YSK’nin altında yer alan il ve ilçe seçim kurulları da ele alınacaktır.

A. Kuruluşu Görev Ve Yetkileri

1. Kuruluşu

YSK’nin oluşumu ve üyelerinin kimlerden oluşacağı Anayasa’nın 79. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, “YSK yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekili ad çekmeye girmezler.”

298 sayılı Kanun’un, YSK’nin oluşumunu düzenleyen 11. maddesinde de Anayasa’nın 79. maddesinde belirtilen hususlar

40 GÖZTEPE, “Türkiye’de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi”, s.28.

tekrar edilmekle birlikte, ayrıntıya ilişkin diğer bir takım hükümlere de yer verilmiştir. Maddede, YSK üyelerinin görev süresi altı yıl olarak belirlenmiş ve süresi biten üyelerin yeniden seçilebileceği açıklığa kavuşturulmuştur (f.2).

YSK üyelerinin Yargıtay ve Danıştaydaki asıl görevleri devam ettiği halde, Başkan bundan istisna edilmiştir. Buna göre, YSK Başkanı, Başkanlık görevi süresince kurumundan izinli sayılır. Ancak kurumundaki aylık, ödenek ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer özlük haklarından aynen yararlanmaya devam eder (f.6).

YSK üyelerinin seçimi, 298 sayılı Kanun'un 12. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, YSK'nin görev süresi biten üyeleri yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılır.

Anayasa'nın 79. maddesinde, seçimlerin yönetimi ve denetiminde asıl sorumluluk YSK'ye verilmiş ise de bu görevin ifasında tek görevli organın YSK olmadığı anlaşılmaktadır. Gerçekten 79. maddenin üçüncü fıkrasında, YSK dışında diğer seçim kurullarından da söz edilmiş ve bunların görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Şu halde, seçimlerin yürütülmesi, denetimi ve çıkan ihtilafların çözümüyle ilgili kanun koyucunun başkaca seçim kurulları kurabileceği, ancak bu hususlara ilişkin temel kararlar alma yetkisinin YSK'ye verilmesi gerektiği söylenebilir. Nitekim 298 sayılı Kanun'la il ve ilçe seçim kurulları kurulmuş ve bunların görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

İl seçim kurulunun oluşumu 298 sayılı Kanun'un 15. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "il seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan en kıdemli hâkimin başkanlığında merkez ilçe seçim kurulu başkanlarından sonra gelen en kıdemli iki üyeden oluşur. Kurulun, hâkimlerden iki de yedek üyesi vardır. Bu suretle kurulan il seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar."

İlçe seçim kurulunun oluşumu ise 298 sayılı Kanun'un 18. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, "ilçe seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur ve iki yıl süre ile görev yapar. İlçedeki en kıdemli hâkim kurulun başkanıdır. Bu kurul asıl üyeleriyle toplanır. Bir asıl üyenin katılmadığı toplantıya, öncelikle o üyenin yedeği çağırılır. İl merkezlerinde kurulacak merkez ilçe seçim kurullarına,

il seçim kurullarına başkanlık edecek hâkimden sonra gelen en kıdemli hâkim başkanlık eder.”

İlçe seçim kurulunun dört asıl ve dört yedek üyesinin siyasi partilerden alınması öngörülmüştür (m.19/1)⁴¹.

Diğer iki asıl ve yedek üyelikler, ilçe merkezinde görev yapan ve toplam memuriyet süresi on yıldan fazla olan, yasama meclisleri veya yerel idare seçimlerinden birine siyasi parti adayı veya aday adayı olarak katılmamış ve evvelce hiç bir siyasi partiye kaydolmamış devlet memurlarını gösteren, o ilçedeki görev süreleri esas alınarak düzenlenecek listenin ilk sekiz sırasında yer alanlar arasından ad çekme ile belli edilir (m.19/2-c.1).

2. Görev Ve Yetkileri

YSK'nin asıl kuruluş amacı, seçimlerin yönetim ve denetimini sağlamaktır. Bu çerçevede, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını ve Cumhurbaşkanlığı seçimi tutanaklarını kabul etme görevi YSK'ye verilmiştir (AY.m.79/2). Anayasa koyucu, bu çerçevede kalmak kaydıyla, YSK'nin ve diğer seçim kurullarının (il ve ilçe seçim kurullarının) görev ve yetkilerinin belirlemek hususunda kanun koyucuya takdir yetkisi tanımıştır (m.79/3).

YSK'nin görev ve yetkileri 298 sayılı Kanun'un 14. maddesinde ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Söz konusu maddede düzenlenen

41 Bu üyeler aşağıda yazılı olduğu gibi belli edilir (m.19):“İlçe seçim kurulu başkanı, bu kurulun yeniden kurulması için yukarıdaki maddede öngörülen sürenin başında, ilçede teşkilatı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan dört siyasi partiye birer asıl ve birer yedek üye adını iki gün içinde bildirmelerini tebliğ eder.

Bu işlemle belirlenen veya süresi içinde ad bildiren siyasi parti sayısı dörtten az olduğu takdirde, eksik kalan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, o ilçede aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, aynı usulle tamamlanır.

Oylarda eşitlik halinde ad çekilir.

Yukarıdaki hükümlerin uygulanmasına rağmen dört asıl ve dört yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, 14 üncü maddenin dördüncü bendi gereğince Yüksek Seçim Kurulunun ilan ettiği siyasi partilerden o ilçede teşkilatı bulunanlar tespit edilerek bunlar arasında ad çekilir. Ad çekmede ki sıraya göre, adı çıkan, eksik üyelik sayısı kadar siyasi partinin, yukarıda yazılan usulle bildireceği kimseler ilçe seçim kurulu üyesi olur.”

görevlerin bir bölümü seçimlerin yönetilmesiyle ilgili olup bunların idari nitelik taşıdığı hususunda kuşku bulunmamaktadır. Ancak seçimlerin denetimiyle ilgili görevlerin gerektirdiği işlemlerin, yargısal hüviyet taşımaları söz konusu olabilmektedir. Bu çalışma yönünden önem taşıyan, YSK'nin yargısal yönü bulunan görevleridir. Anılan maddede açıklanan görevlerden, yargısal yönü ağır basanların şu şekilde sıralanması mümkündür⁴²:

a) İl ve ilçe seçim kurullarının oluşmasını sağlamak, il seçim kurullarının oluşmasına, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle karar bağlamak.

b) Adaylığa ait itirazları, bu kanun ve özel kanunlar gereğince kesin karara bağlamak.

c) İl seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş kararlara karşı itirazları derhal inceleyip karar bağlamak.

d) İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip karar bağlamak.

e) Seçimlerden sonra kendisine süresi içinde yapılan ve seçimin sonucuna etkisi olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek yapıda itirazları, ait kurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip kesin karara bağlamak.”

B. Mahkeme Niteliği

Anayasa'nın 79. maddesinin birinci fıkrasında, seçimlerin, yargı organlarının genel yönetimi ve denetimi altında yapılacağı belirtilmiş, ancak bu görevi yürütmekle görevlendirilen YSK'nin ve diğer seçim kurullarının mahkeme sayılıp sayılmayacağına ilişkin herhangi bir hükme yer verilmemiştir. Bu durum, YSK kararlarının niteliğini tartışmalı kılmıştır. Örneğin, Anayasa Mahkemesi, 18.2.1992 günlü, E.1992/12, K.1992/7 sayılı kararında, YSK'nin mahkeme niteliğinde olmadığına hükmetmiştir⁴³.

Bu başlıkta öncelikle mahkeme kavramı açıklandıktan sonra, YSK'nin mahkeme sayılıp sayılmayacağı tartışılacaktır.

42 Gürbüz ÖZDEMİR, “Yüksek Seçim Kurulu'nun Niteliği”, *EÜHFD*, Y.2010, S.1-2, C.XIV, (s.113-133), s.115

43 <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr>, E.T. 6.12.2013.

1. Genel Olarak Mahkeme Kavramı

Anayasa'nın 9. maddesinde, yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı belirtilmiştir. Buna göre, yargı organının ayırt edici özelliği *mahkemeler* tarafından kullanılmalıdır⁴⁴. Ancak bu hükümdeki *mahkemeler* kavramıyla neye işaret edildiği tartışmalıdır. Diğer bir ifadeyle, mahkeme kavramının içine hangi mercilerin girdiği hususunda Anayasa'da bir açıklık bulunmamaktadır⁴⁵.

Batı dillerinde mahkeme kavramına karşılık gelen, *court*⁴⁶ ve *tribunal*⁴⁷ şeklinde iki farklı kelime bulunmaktadır. *Court* kelimesi, dar ve teknik anlamda mahkemeyi ifade ederken, *tribunal* sözcüğü, belli bir sorunu karara bağlamak üzere görevlendirilmiş herhangi bir kurula işaret etmektedir⁴⁸. Bu anlamda, *tribunal* kavramının *court* kavramından daha geniş bir içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Ancak neticede ister *court* ister *tribunal* sıfatlarını haiz olsun, her iki durumda da verilen karar yargısal niteliktedir. Bu itibarla, bir merci veya kurulun mahkeme olup olmadığı değerlendirilirken isimlendirmeden ziyade ifa edilen görevin ve verilen kararların niteliğine bakılması gerekmektedir. Önemli olan husus, ilgili merci veya kurul tarafından icra edilen görevin devletin yargı fonksiyonuna dâhil olup olmadığıdır.

Devletin yargı fonksiyonunun diğer fonksiyonlardan ayrılmasında iki temel ölçüte başvurulmaktadır. Maddî anlamda yargı, hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarına çözümleyen ve karara bağlayan bir devlet fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır⁴⁹. Bu anlamda yargı fonksiyonunun yerine getirilebilmesi için, hukuk düzeninin ihlal edildiği yolunda bir iddianın bulunması, bu iddianın tespiti ve bu tespite karşılık hukuk düzeninin öngördüğü müeyyidenin uygulanması gerekir⁵⁰. Buna göre, hukuka aykırılık iddiasını tespit eden ve kanunlarda öngörülen müeyyideyi uygulayan devlet fonksiyonunun yargı fonksiyonu olduğu söylenebilir⁵¹.

44 Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yay., Bursa-2000, s.832.

45 Kemal BAŞLAR, *Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı*, Roma Yayınevi, Ankara-2000, s.1.

46 Bu kelime İngilizce olup kelimenin Fransızcası "cour", Almancası "gericht", İtalyanca, İspanyolca ve Portekizcesi ise "corte" şeklindedir (İbid, s.9).

47 İngilizce, Fransızca ve İspanyolca da kelimenin yazımı "tribunal" şeklinde iken İtalyanca "tribunele" biçimindedir (İbid, s.9).

48 İbid, s.10.

49 Metin GÜNDAY, *İdare Hukuku*, 4. Baskı, İmaj Yayıncılık, 1999-Ankara, s, s.11.

50 İbid, s.11.

51 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.833.

Ancak salt maddî ölçüt uygulandığında, organik açıdan idare içerisinde yer alan kimi organ ve kurulların (örneğin disiplin kurullarının) benzer faaliyetlerinin de yargılama faaliyeti sayılması sonucu doğacaktır⁵². Örneğin, disiplin cezası verilme sürecinde de, öncelikle idari düzenin ihlal edildiğine ilişkin bir iddia öne sürülmekte, sonra bu iddia soruşturmacı tarafından tespit edilmekte ve nihayetinde yetkili makam tarafından gereken ceza (yaptırım) uygulanmaktadır⁵³. Maddî ölçüt kabul edildiğinde, disiplin cezası uygulamaya yetkili kurum veya merciin de mahkeme olarak kabulü gerekecektir ki, Anayasa'nın 9. maddesinde sözü edilen mahkemelerden kastedilenin bu olmadığı açıktır. Dolayısıyla yargı fonksiyonunun belirlenmesinde maddî ölçüt yetersiz kalmaktadır⁵⁴.

Şekli (organik) kritere göre yargı fonksiyonu, Anayasa ve kanunlarda yargı organı olduğu belirtilen mercilerce yapılan işlemlerdir⁵⁵. Ancak bu ölçütle yetinildiğinde, yargı organlarınca yapılan idari nitelikteki işlemlerin yargı fonksiyonuna dahil edilmesi riski bulunmaktadır⁵⁶. Bu nedenle, doktrinde şekli ve maddî ölçütün birleştirilerek yargı fonksiyonunun tanımlanması gerektiği belirtilmektedir⁵⁷. Buna göre, yargı, “bağımsız mahkemelerin hukuki uyumsuzlukları ve hukuka aykırılık iddialarını tarafsız olarak çözüme ve kesin hükme bağlama faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır⁵⁸. Anayasa Mahkemesinin, 27.12.2012 günlü, E.2012/102, K.2012/207 sayılı kararında, yargısal faaliyet, “kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız kuruluşlar tarafından, hukuki uyumsuzlukların ve hukuka aykırılık iddialarının özel yargılama usulleri izlenerek çözümlenmesi ve kesin hükme bağlanması faaliyeti” biçiminde tanımlanmıştır⁵⁹. Anayasa Mahkemesi kararında geçen yargısal faaliyet tanımının, yukarıda değinilen tanımdan esinlenilerek yapıldığı anlaşılmaktadır.

AİHM, Sözleşmenin 6. maddesinde düzenlenen adil yargılama hakkı bağlamında mahkeme kavramını, kararı veren merciin iç hukukta mahkeme (court) olarak nitelendirilip nitelendirilmediğine bakmaksızın, icra ettiği fonksiyonu dikkate olarak açıklamaktadır.

52 GÜNDAY, s.11-12.

53 İbid, s.12.

54 İbid, s.12.

55 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.834; Yavuz ATAR, *Türk Anayasa Hukuku*, Mimoza Yay., 3. Baskı, Konya-2005, s.282.

56 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.834.

57 İbid, s.834; GÜNDAY, s.12.

58 GÜNDAY, s.12-13.

59 <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T.: 6.12.2013.

Bir merciin mahkeme (tribunal) sayılabilmesi için iç hukukta mahkeme olarak nitelenmesi ve klasik yargı sistemi içerisinde yer alması gerekmektedir⁶⁰. Diğer bir ifadeyle, yargısal bir fonksiyon icra eden merciin genel ve olağan yargı sistemi dışında yer alması, onun mahkeme vasfına etki etmemektedir⁶¹. Bu kavramlardan hareketle AİHM mahkemeyi, belli bir usul izleyerek ve hukuk kurallarına dayanarak, gerektiğinde devlet zoruyla yerine getirilmesi mümkün olan karar verme yetkilerini elinde tutan organ olarak nitelirmektedir⁶².

Bağımsızlık ve tarafsızlık yargı fonksiyonunu idare fonksiyonundan ayıran en önemli ölçüt olup, bağımsızlık ve tarafsızlığın sağlanabilmesi için özel yargılama usulleri öngörülmüştür⁶³. Anayasa'nın 9. maddesinde, yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce kullanılacağı açıkça hükme bağlanmış; 138. maddesinde ise mahkemelerin bağımsızlığından ne anlaşılması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre "Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz." Bağımsızlık, mahkemenin bir uyuşmazlığı çözümlerken, yasamaya, yürütmeye, davanın tarafları ile çevreye ve diğer yargı organlarına karşı bağımsız olmasını, onların etkisi altında olmamasını ifade etmektedir⁶⁴.

Şu halde, yargı organlarındaki gibi, iddia, tespit ve müeyyide süreçleri izlenerek yapılan idari işlemler, bu işlemleri tesis eden makamların bağımsız olmaması nedeniyle, yargısal fonksiyona dâhil edilmezler⁶⁵.

AİHK'ye göre, iç hukukta mahkeme olarak nitelendirilmemiş mercilerin bağımsızlığından söz edilebilmesi için üyelerinin atanma şekli ve görev süresi, dışarıdan yapılacak baskılara karşı garanti mekanizmalarının oluşturulup oluşturulmadığı ve bağımsız bir

60 Campbell ve Fell/Birleşik Krallık, K.T. 28.6.1984, B.N.:7819/77; 7878/77, Par.76, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.asp>, E.T. 6.12.2013

61 Feyyaz GÖLCÜKLÜ-Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara-2002, s.280 vd.

62 İbrahim ŞAHBAZ, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı", *Anayasa Yargısı*, Anayasa Mahkemesi Yayınları, S. 25, Ankara, 25 Nisan 2008, (s.229-289), s. 239 vd.

63 GÜNDAY, s.13.

64 ATAR, s.282-283.

65 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.834.

görüntü sergileyip sergilemediğine bakılması gerekmektedir⁶⁶. Kurul üyelerinin idare tarafından veya idarenin tavsiyesi üzerine atanması, tek başına üyelerin bağımsız olmadığı anlamına gelmez. Ancak üyelerinin hukuki ehliyetlerinin bulunması bağımsızlığın önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir⁶⁷. Ayrıca AİHK, yargı organlarının üyelerinin belli bir dönem için atanmalarını bağımsızlığı güçlendiren bir unsur olarak görmektedir⁶⁸.

AİHK, çoğunluğu oluştursalar bile, mahkemede görev alacak olan üyelerin bir kısmının hâkim sınıfından olmamasının tek başına 6. maddenin ihlali anlamına gelmeyeceğini vurgulamaktadır⁶⁹. AİHS'nin 6. maddesinin amaçları bakımından, ilgili merciin maddi anlamda hüküm verebilmesi, hukuk kurallarını uygulayabilme yetkinliğine sahip olması, belirlenen usul kurallarını izlemesi yeterlidir⁷⁰. Ayrıca, mahkemede görev yapan hâkim sınıfından olmayan memurların idare ile hiyerarşik ilişki içerisinde bulunmaması gerekmektedir⁷¹.

AİHM, mahkemenin tarafsızlığını sübjektif tarafsızlık ve objektif tarafsızlık şeklinde iki açıdan ele almaktadır. Sübjektif tarafsızlık, mahkeme üyesinin birey olarak davadaki kişisel tarafsızlığına ilişkin bir kavramdır⁷². Başka bir ifadeyle, sübjektif tarafsızlık, mahkemede bir önyargının ve kayırmanın var olmaması olup aksi sabit oluncaya kadar hâkimin kişisel yargılarıyla hareket ettiği varsayılmaz⁷³. Objektif tarafsızlık, kurum olarak mahkemenin taraflar üzerinde bıraktığı izlenimle ilgili bir kavramdır⁷⁴. Objektif tarafsızlığın, mahkemenin, kurum olarak taraflara güven veren bir görünüme sahip olması, mahkemenin yapılanmasında tarafları, tarafsızlık hususunda şüpheye sevk edecek herhangi bir unsura

66 Langborger/İsveç, K.T. 22.6.1989, B.N.:1117984, Par.32, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.asp>, E.T. 6.12.2013.

67 Le Compte/Belçika, K.T. 23.6.1981, B.N. 6878/75 7238/75, Par.57, (Aktaran: BAŞLAR, s.56.).

68 BAŞLAR, s.56-57.

69 Ettl/Avusturya, K.T. 23.4.1987, B.N. 12/1985/98/146, Par.38, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.asp>, E.T. 6.12.2013.

70 Sramek/Avusturya, K.T. 22.10.1984, B.N.: 8790/79, Par.36, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.asp>, E.T. 6.12.2013.

71 Ettl/Avusturya, Par. 35-39.

72 Sibel İNCEOĞLU, "Adil Yargılanma Hakkı", *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa* içinde, (Ed. Sibel İNCEOĞLU), Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi Yay., Ankara-2013, (s.209-286), s.228.

73 BAŞLAR, s.57.

74 İNCEOĞLU, s.228-229.

yer verilmemesi biçiminde ifade edilmesi mümkündür⁷⁵. Mahkeme üyesinin, yargılamanın aktörleriyle hiyerarşik veya benzer bir ilişki içinde bulunması, mahkemenin objektif tarafsızlığını şüpheye düşürür⁷⁶.

Öte yandan, mahkeme olmanın diğer bir şartı, bir uyumsuzluğu maddi ve hukuki tüm yönleriyle esastan çözerken müeyyide uygulayabilme yetkisine sahip olunması ve bu müeyyidenin kesin hüküm niteliği taşımasıdır. Yargı organları bir uyumsuzluğu kesin bir biçimde çözerken, idare organlarının verdiği kararlar kesin nitelikte değildir⁷⁷. Kesin hüküm, davanın tarafları arasındaki hukuki ilişkinin, bütün bir gelecek için kesin olarak tespiti veya düzenlenmesi ve aynı davanın hükmün kesinleşmesinden sonra yeniden açılmamasıdır⁷⁸. Kesin hükmün amacı, kişiler arasındaki uyumsuzlukların bir daha herhangi bir yargı merciini meşgul etmemek üzere kesin bir şekilde çözümlenmesidir⁷⁹. Verdiği kararlar kesin hüküm niteliği taşımayan kararın yargı kararı, bu kararın veren merciin de mahkeme sayılması mümkün değildir. Bu anlamda bağımsız idari otoriteler, bağımsızlık ve tarafsızlık unsurunu taşıyabilir ve hatta karar verirken yargı organlarına benzer usuller izleseler bile bunların verdiği kararlar kesin olmadığından mahkeme sayılmazlar⁸⁰.

2. Yüksek Seçim Kurulunun Mahkeme Niteliğinin Tartışılması

Anayasa Mahkemesinin, yukarıda değinilen 18.2.1992 günlü, E.1992/12, K.1992/7 sayılı kararında, YSK'nin mahkeme olmadığına hükmederken, "mahkeme" kavramını dar yorumladığı ve bu kavramdan dar anlamda mahkemeyi (court) anladığı anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesine göre, bir kuruluşun mahkeme sayılabilmesi için, "karar organlarının hâkimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyumsuzluktan ve anlaşmazlıkları çözümlenmekle görevli olması ve Anayasa'da sayılan ve başında bir yüksek mahkemenin

75 BAŞLAR, s.57-58.

76 D.J. HARRİS ve Diğerleri, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, (Çev. Mehveş BİNGÖLLÜ KILCI-Ulaş KARAN), Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi Yay., Ankara-2013, s.293.

77 GÜNDAY, s.13-14.

78 Baki KURU-Ramazan ARSLAN-Ejder YILMAZ, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, 23. Baskı, Ankara-2012, s.665.

79 İbid, s.665.

80 GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.835.

bulunduğu yargı düzenlerinden birinde yer alması gereklidir.⁸¹”

Anayasa Mahkemesi, YSK ve seçim kurullarının Anayasa'nın yargı bölümünde yer almadıkları ve yargı organlarının sahip olması gerekli olan anayasal niteliklerin tümüne de sahip olmadıkları saptamasında bulduktan sonra, YSK ile il ve ilçe seçim kurullarının seçimle ilgili uyuşmazlıkları kesin nitelikte olarak çözümlenmiş olmaları, YSK üyelerinin tümünün hakimlerden oluşması, il ve ilçe seçim kurulu başkanların hakim olmasının bu kurulların mahkeme olarak nitelendirilmesi için yeterli olmadığını vurgulamıştır. Sonuç itibarıyla, Anayasa Mahkemesi, YSK ile il ve ilçe seçim kurullarının mahkeme sayılamayacağı ifade etmiştir⁸².

Ancak Anayasa Mahkemesi, Sayıştayın mahkeme niteliğini tartıştığı 27.12.2012 günlü, E.2012/102, K.2012/207 sayılı kararında, mahkemeyi dar anlamda mahkeme (court) olarak algılamayıp geniş olarak yargısal hüküm vermeye yetkili mercii (tribunal) biçiminde algıladığının işaretlerini vermiştir⁸³. Gerçekten Mahkemenin, “kanunla kurulan bağımsız ve tarafsız kuruluşlar tarafından, hukuki uyuşmazlıkların ve hukuka aykırılık iddialarının özel yargılama usulleri izlenerek çözümlenmesi ve kesin hükme bağlanması” biçiminde yaptığı yargısal faaliyet tanımında “mensuplarının hâkim olması” ve “Anayasa’da sayılan yargı düzenlerinin birine dâhil olması” unsurlarına yer vermiş olması, mahkeme kavramını *tribunal* biçiminde anladığını ortaya koymuştur.

Yukarıda yapılan açıklamalardan ve Anayasa Mahkemesinin son kararı ile AİHM’in yaklaşımından hareket edildiğinde mahkemenin varlığından söz edilebilmesi için şu beş unsurun varlığının şart olduğu anlaşılmaktadır: (1) Kanunla kurulma, (2) hukuki uyuşmazlığın varlığı, (3) kesin hüküm verme yetkisi, (4) bağımsız ve tarafsız olma, (5) özel yargılama usullerinin öngörülmüş olması.

YSK, Anayasa'nın 79. maddesine dayanılarak 298 sayılı Kanunla kurulan anayasal bir organdır. Dolayısıyla kanunla kurulma şartının gerçekleştiği açıktır.

Anayasa'nın 79. maddesine göre, YSK, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçim süresince ve seçimden sonra seçim

81 <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T: 6.12.2013.

82 A.g.k.

83 <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr/>, E.T: 6.12.2013.

konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görev ve yetkisiyle donatılmıştır. Anayasa’da soyut bir biçimde düzenlenen bu yetki, 298 sayılı Kanunla somutlaştırılmıştır. Bunlar; (1) il ve ilçe seçim kurullarının oluşumuna ilişkin uyumsuzlukları ile il seçim kurullarının oy verme gününden önceki işlem ve kararlarına karşı kararlarına karşı yapılacak itirazları, (2) adaylığa ait itirazları, (3) il seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş kararlara karşı itirazları, (4) il seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları ve (5) seçimlerden sonra kendisine süresi içinde yapılan ve seçimin sonucuna etkisi olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek yapıda itirazları inceleyip karara bağlamak şeklinde sayılabilir. YSK’nin bu kararlarına konu hususların birer hukuki uyumsuzluk olduğu açıktır.

Mahkeme olmanın diğer bir şartı, bir uyumsuzluğu tüm yönleriyle esastan çözerek müeyyide uygulama yetkisine sahip olunması ve bu müeyyidenin kesin hüküm niteliği taşımasıdır. Anayasa’nın 79. maddesinin ikinci fıkrasında, YSK’nin, “yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları” inceleyeceği ve kesin karara bağlayacağı açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca aynı fıkranın son cümlesinde, “Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.” hükmüne yer vermek suretiyle YSK kararlarının kesinliği teyit edilmiştir.

YSK kararlarının kesin olması, YSK’nin mahkeme sayılması bakımından tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Kararın kesinliğinin yanında, niteliği de büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda, kesinlik taşıyan kararın, aynı zamanda bir müeyyide içermesi de gerekmektedir. Bu müeyyidenin, yukarıda anılan hukuki uyumsuzluklarla ilgili olarak ileri sürülen bir hukuka aykırılık iddiasının YSK tarafından usulüne uygun olarak tespit edilmesi üzerine uygulanmış olması zorunludur. Ayrıca, YSK’nin hukuka aykırılık iddiasını tespit ederken, uyumsuzluğu tüm yönleriyle, yani maddi ve hukuki boyutuyla inceleme yetkisinin bulunması gereklidir.

Bu çerçevede YSK, ilgiler tarafından yapılan şikâyet ve itirazlar üzerine, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili işlemlerin hukuka uygun yürütülüp yürütülmediğini tüm yönleriyle (maddi ve hukuki

boyutuyla) incelemekte, inceleme sonucunda hukuka aykırılık tespit ettiği takdirde 298 sayılı Kanun ile ilgili diğer kanunlarda öngörülen yaptırımları uygulamaktadır. Bu müeyyideye karşı herhangi bir hukuksal yola başvurulamaması da müeyyidenin kesin hüküm niteliğinde olduğunu gösterir. Dolayısıyla YSK kararlarının, müeyyide içerdiği ve kesin hüküm niteliğinde olduğu hususunda kuşku bulunmamaktadır.

YSK üyeleri, Yargıtay ve Danıştay üyeleri arasından altı yıllığına seçilmekte olup yüksek hâkimlik sıfatını ve teminatını haizdirler. YSK'nin, yasama ve yürütme organlarıyla organik bir bağlantısı bulunmadığı gibi görevlerini ifa ederken de yasama ve yürütmeden herhangi bir talimat almamaktadır. Dolayısıyla YSK'nin organik ve işlevsel açıdan bağımsız olduğu hususunda tartışma bulunmamaktadır. Ayrıca, YSK'nin kurum olarak taraflara güven veren bir görünüme sahip olmadığı; yapılanmasında tarafları, tarafsızlık hususunda şüpheye sevk edecek herhangi bir unsura yer verilmediği de açıktır. Nitekim AİHM, Langborger/İsveç kararında, ikisi profesyonel hâkim, ikisi de konuyla ilgili iki derneğin temsilcisi olan dört kişiden müteşekkil Kat Mülkiyet ve Kiracılık Mahkemesinin tarafsızlık ve bağımsızlığını incelerken meslekten hâkim sıfatını haiz olan iki üyenin tarafsızlık ve bağımsızlığını tartışma konusu dahi etmemiştir⁸⁴.

Öte yandan 298 sayılı Kanun'da YSK ve diğer seçim kurullarının uyuşmazlıkları çözerken uygulayacağı usul kuralları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Bütün bu hususlar dikkate alındığında, YSK'nin, itiraz ve şikâyet üzerine ortaya çıkan seçim uyuşmazlıklarını, yani il seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, adaylığa ait itirazları, il seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları, il seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları, seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna müessir olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyette itirazları incelerken mahkeme sıfatını haiz olduğu ve bu inceleme sonucu verdiği kararların yargısal karar niteliğinde olduğu anlaşılmaktadır. Doktrinde de YSK kararları yargısal

84 Par. 35.

nitelikte görülmektedir⁸⁵.

Bu bağlamda, il ve ilçe seçim kurullarının da yapısının bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerine uygun düşüp düşmediği irdelenmelidir.

Yukarıda incelendiği üzere, il seçim kurulu üç kişiden oluşmakta olup kurulun her üç üyesi de hâkim sıfatını haizdir. Dolayısıyla YSK üyelerinin tarafsızlık ve bağımsızlığı için yapılan açıklamaların tümünün il seçim kurulu üyeleri yönünden de geçerli olduğu söylenebilir.

İlçe seçim kurulları ise bir başkan ve altı üyeden oluşmakla birlikte, bunlardan sadece başkan o ilçede görev yapan hâkimler arasından belirlenmekte olup diğer altısının hâkim sıfatı bulunmamaktadır. İl seçim kurulu üyelerinin dördü siyasi parti temsilcilerinden, ikisi de ilçede görev yapan kamu görevlileri arasından seçilmektedir.

Mahkemede görev alacak olan kişilerin meslekten (profesyonel) hâkim olmasının şart olmadığı yukarıda vurgulanmıştı. Bağımsızlık ve tarafsızlığın sağlanması, yargısal rol üslenmesi, hukuken düzenlenmiş usul kuralları çerçevesinde görev yapması, maddî ve hukukî açıdan inceleme yapabilmesi ve müeyyide içeren karar verebilmesi koşuluyla, memurların da görev aldığı mercilerin de mahkeme sayılmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır. Ancak memurun hüküm verebilmesi için, taraflardan birinin astının olmaması gerekmektedir⁸⁶. Dolayısıyla salt meslekten olmayan üyelerin varlığının ilçe seçim kurulun bağımsızlığı ve tarafsızlığını etkilediği söylenemez.

Ancak ilçe seçim kurulunun hâkim olmayan üyelerinin tarafsızlıklarının da sağlanması gerekmektedir. İlçe seçim kurulunun objektif tarafsızlığından söz edilebilmesi için, taraflara güven veren bir görünüme sahip olması, yapılanmasında tarafları, tarafsızlık hususunda şüpheye sevk edecek herhangi bir unsura yer verilmemiş olması gerekmektedir. AİHM, yukarıda atıfta bulunulan, Langborger/İsveç kararında, Kat Mülkiyet ve Kiracılık Mahkemesinin hakim olmayan iki üyesinin objektif tarafsızlık kriterini taşımadığı sonucuna ulaşmıştır. AİHM, bu kişilerin, davanın tarafı olan dernekler tarafından aday gösterildiğine

85 Erdoğan TEZİÇ, *Anayasa Hukuku*, Beta Yay, 5. Baskı, İstanbul-1998, 269; GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, s.282; Mustafa ERDOĞAN, *Anayasa Hukuku*, Orion Yay, 3. Baskı, Ankara-2005, s.290-291; ÖZBUDUN, s.286-287.

86 Ettl/Avusturya, Par. 35-39.

işaret etmiş ve başvuruçunun, davanın tarafı olan derneklerce aday gösterilen iki hukukçunun tarafsız davranamayabileceği hususunda haklı olarak şüpheye düşebileceğini belirtmiştir⁸⁷. İlçe seçim kurulunun iki memur üyesinin, yasama meclisleri veya yerel idare seçimlerinden birine siyasi parti adayını veya aday adayını olarak katılmamış ve evvelce hiç bir siyasi partiye kaydolmamış olması şartının aranması, bunların objektif tarafsızlığını güçlendiren bir olgu olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte, kurulun iki memur üyesinin asıl kurumlarıyla ilişkisinin kesilmemesi ve bunlara idare tarafından sicil verilmesi, bu üyelerin bağımsızlığını ve objektif tarafsızlığını zedeleyen bir unsurdur. Anayasa Mahkemesi, Askeri Hâkimler Kanunu gereğince, askeri hâkim ve yardımcılara sıralı idari sicil üstleri ve kıdemli askeri hâkimler tarafından askeri hâkimlere idari sicil düzenlenmesini askeri mahkemelerin bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda güvensizlik ve şüphe uyandırabileceği gerekçesiyle Anayasa'ya aykırı görmüştür⁸⁸. Bu itibarla, ilçe seçim kurullarında amirlerinden sicil alan iki memura yer verilmiş olmasının bu kurulun tarafsızlığını zedelediği söylenebilir.

Öte yandan, ilçe seçim kurulunun dört siyasi parti temsilcisi üyesinin, mensubu buldukları siyasi partiyi ilgilendiren uyuşmazlıklarda da karar vermeleri gerekeceğinden bunların objektif tarafsızlık kriterini taşıdıkları hususunda şüphelerin doğacağı açıktır. Kararın yedi kişilik kurul tarafından alındığı ve siyasi parti temsilcisinin sadece bir oyunun kararın sonucuna etki etmesinin mümkün olmadığı düşünülse bile objektif tarafsızlık kriterini taşımayan bir kişinin bile kurulda bulunması kurulun mahkeme vasfına gölge düşürmektedir.

Sonuç itibarıyla, ilçe seçim kurullarında amirlerinden sicil alan iki memura ve uyuşmazlığın tarafları konumunda olan siyasi parti temsilcilerine yer verilmiş olması bu kurulun tarafsızlığını ortadan kaldırdığından ilçe seçim kurullarının mahkeme olarak nitelenmesi mümkün değildir.

Bununla birlikte, 298 sayılı Kanun'da ilçe seçim kuruluna yapılan bazı itirazların kurul başkanınca karara bağlanacağı hükme bağlanmıştır. İlçe seçim kurulu başkanı hâkim sıfatını haiz olduğundan ilçe seçim kurulu başkanı sıfatıyla verilen kararların yargı kararı olduğunun kabulü gerekir.

87 Par. 35.

88 AYM, K.T. 8.10.2009, E.2006/105, K.2009/142.

III. YÜKSEK SEÇİM KURULU KARARLARININ BİREYSEL BAŞVURUYA KONU OLUP OLAMAYACAĞI SORUNU

6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında, Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlerin bireysel başvurunun konusu olamayacağı belirtilmiştir.

Bu hükmün, YSK kararlarına karşı bireysel başvuruda bulunulmasını engellediği ifade edilmiştir. Anayasa'nın 79. maddesinde yer alan “Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.” (f.1-c.son) biçimindeki hüküm ile 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrası birlikte dikkate alınarak, YSK kararlarına karşı bireysel başvuruda bulunmanın mümkün olamayacağı belirtilmiştir⁸⁹.

GÖZTEPE, Anayasa'nın 79. maddesi nedeniyle YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yapma olanağının bulunmadığını belirttikten sonra şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Oysa YSK seçimle ilgili bütün konuları karara bağlama, itirazları inceleme mercii olarak, seçilme hakkının ve siyasal partilerin varlıklarını sürdürmelerinin en önemli kurumlarından birisidir. Bu kurumun kararlarının anayasa şikâyeti konusu yapılamaması, siyasal katılım haklarıyla ilgili çok önemli kamu gücü işlemlerinin temel hak ve özgürlüklere uygunluk bakımından denetlenememesi sonucunu doğuracaktır.”⁹⁰

Bu konuda daha geniş bir değerlendirme yapan SAĞLAM, salt Anayasa hükmü dikkate alındığında “kamu gücü” kapsamında değerlendirilmesi gereken ve siyasi haklarla ilgili idari ve yargısal kararlar veren YSK'nin kararlarına karşı bireysel başvuru yapmanın mümkün olabileceğini, ancak 6216 sayılı Kanun'da yer alan hüküm YSK kararlarının bireysel başvuruya konu edilmesine engel oluşturduğunu belirtmektedir. SAĞLAM, Anayasanın 79. maddesinde belirtilen “başka bir mercii” ibaresinin Anayasa Mahkemesini de kapsadığı görüşündedir⁹¹.

89 GÖZTEPE, Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi, s.28; Musa SAĞLAM, “YSK Kararları Bireysel Başvuru Konusu Olabilir mi?”, HUKAB, Temmuz-Eylül 2012, S.2, Ankara, (s.38-39), s.39; DURAN UZUN, s.21.

90 GÖZTEPE, Türkiye'de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi, s.28.

91 SAĞLAM (M), s.39.

Kanaatimizce, YSK kararlarına karşı bireysel başvuru yapılması mümkündür. Bu konudaki gerekçelerimizi şu şekilde sıralayabiliriz:

1. 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında, "Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler" bireysel başvurunun da konusu dışında bırakılmıştır. Meselenin çözümü, yargı denetimi dışında bırakılan işlemlerden ne anlaşılması gerektiğinin tespitine bağlıdır. Kanaatimizce, bu işlemlerden kasıt idari işlemler olup yargısal işlemler bu kapsamda değerlendirilemez. Diğer bir deyişle, "Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler" ifadesinden, "yargı denetimi dışında bırakılan idari işlemler" in anlaşılması gerekmektedir. Aksi takdirde, hükme, "yargı işlemlerinin (kararlarının) yargı denetimi dışında bırakılması" biçiminde bir anlamın da yüklenmesi gerekir ki, bu şekilde bir ifadenin mantık kurallarına aykırılığı ortadadır. Yargı işlemlerinin yargı denetimi dışında bırakılması biçiminde bir ifade anlamsal bakımdan tutarsızdır. Çünkü, ilgili karar zaten bir yargı kararıdır. Yargı kararlarına karşı en fazla bir üst yargı yoluna başvuru yolu kapatılabilir. Bu nedenle, 6216 sayılı 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan hükmün, sadece Anayasa'yla yargı yolu kapatılan idari işlemlere karşı bireysel başvuru yolunu kapattığı şeklinde anlaşılması mantıklı bir zorunluluktur.

2. Yukarıda tespit edildiği üzere YSK kararlarının seçimlerin denetlenmesine ilişkin bölümü yargısal niteliktedir. Anayasa'nın 79. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde YSK kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağını ifade eden hükmün, yargısal kararlar yönünden anlamı, bu kararlara karşı üst yargı yeri sıfatıyla hiçbir yargısal kuruma başvurulamayacağıdır. Bu hükmün, YSK kararlarının idari nitelikte olduğunun kanıtı olarak sunulması mümkün değildir.

3. Anayasa'nın 79. maddesinde belirtilen "başka bir mercii" ifadesi, bireysel başvuru incelemesi yapan mercii sıfatıyla Anayasa Mahkemesini de kapsadığı biçiminde anlaşılabilir. Bu ifadenin, katı lafzi bir yorumla anlamlandırılması, bireysel başvurunun getiriliş amacına ve işlevine uygun düşmez. Bu hükmün, zamanın ruhuna ve bireysel başvurunun amacı ve işlevine uygun olarak yorumlanması bir zorunluluktur. Bireysel başvurunun temel işlevi, hak ve özgürlüklerin korunması ve hak ve özgürlüklere dayalı yorum anlayışının yasama, yürütme ve yargı gücünü kullanan bütün kamu otoritelerine egemen kılınmasını sağlamaktır. Bu

amaçla, Anayasa'da bir ayırım yapılmaksızın bütün kamu gücü işlemlerine bireysel başvuru yolu açık tutulmuştur. Yani, genel kuralın, tüm kamu gücü işlemlerine karşı bireysel başvuru yolunun açık tutulması olduğu ifade edilebilir. Bu durumda, kamu gücü işlemlerinin bireysel başvurunun konusu dışında bırakılmasının istisna olduğu söylenebilir. İstisnaların dar yorumlanması gerektiği ise genel bir hukuk ilkesidir. Dolayısıyla 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla bireysel başvurunun kapsamı dışında bırakılan kamu gücü işlemlerinin mümkün olduğunca dar yorumlanması gereklidir. Bu itibarla, Anayasa'nın 79 maddesindeki "başka bir mercii" ifadesinin, olağan hukuk yolları biçiminde anlaşılması gerekir. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru olağan bir hukuk yolu olmadığı için Anayasa'nın 79. maddesinde işaret edilen "mercii" ifadesi Anayasa Mahkemesini kapsamamaktadır. Bu durumda, seçim yargısına ilişkin kanunda öngörülen olağan hukuk yollarını tüketen ilgilinin, kendine özgü istisnai bir yol olan Anayasa Mahkemesine başvuruda bulunmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır.

4. Seçim yargısı sadece YSK'den ibaret olmayıp YSK'nin altında il ve ilçe seçim kurulları bulunmaktadır. Yukarıda detaylı olarak açıklandığı üzere, seçim uyuşmazlıklarını çözümleme ve bunları karara bağlama hususunda, il ve ilçe seçim kurulları başkanları, il ve ilçe seçim kurulları ve YSK'ye yetki tanınmıştır. Bu sayılan mercilerin hangi seçim uyuşmazlıklarına bakacağı, 298 sayılı Kanun'da detaylı bir biçimde açıklanmıştır. Anılan uyuşmazlıkların büyük çoğunluğu il ve seçim kurulu başkanları ile il ve ilçe seçim kurullarında karara bağlanarak kesinleşmektedir. YSK tarafından karara bağlanan uyuşmazlık sayısı oldukça düşüktür. Bu durumda, il ve seçim kurulu başkanları ile il ve ilçe seçim kurullarının kesin kararlarına karşı başka bir mercie başvurulamayacağı Anayasa'yla değil, 298 sayılı Kanun'la öngörülmüştür. Dolayısıyla 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasındaki hükmün YSK'nin yargısal nitelikteki kararlarını kapsadığı kabul edilse bile, il ve seçim kurulu başkanları ile il ve ilçe seçim kurullarının kesin kararları için aynı sonuca ulaşmak mümkün değildir. Zira bunların kararlarına kesinlik vasfı 298 sayılı Kanun'la verilmiştir.

5. Anayasa Mahkemesi, YSK ile benzer konumda olan Sayıştayın bir kararına karşı yapılan bireysel başvuruda, Sayıştay kararına karşı bireysel başvuruda bulunulabileceğini kabul

etmiştir⁹². Anayasa Mahkemesinin söz konusu kararına konu olayda, başvuru, Sayıştay Temyiz Kurulu tarafından yapılan yargılamada müvekkilinin beraat etmesine rağmen, kendi lehine vekâlet ücreti ödenmesine karar verilmemesi nedeniyle kendisinin Anayasa’da yer alan savunma hakkı ile angarya yasağının ihlal edildiğini ileri sürerek Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi, başvuruyu kabul edilemez bulmuş ise de Sayıştayın mahkeme niteliğini taşıdığı hususunda herhangi bir tereddüt yaşamamıştır. Mahkeme, kanunla kurulmuş “mahkeme”nin varlığını tartışmaya bile değer görmeyerek başvuru hakkının kısıtlanıp kısıtlanmadığını ve angarya yasağının ihlal edilip edilmediğini incelemiş, ancak neticede savunma hakkı yönünden *konu yönünden yetkisizlik*⁹³, angarya yasağı yönünden ise *açıkça dayanaktan yoksunluk*⁹⁴ nedeniyle kabul edilmezlik kararı vermiştir. Anayasa Mahkemesi, Sayıştay kararlarına karşı bireysel başvuruda bulunulabileceğini kabul ettiğine göre, Sayıştay ile benzer konumda olan YSK kararlarına karşı da aynı sonuca ulaşması zorunludur. Çünkü Sayıştay da,

92 K.T. 21.11.2013, B.N. 2012/615.

93 Anılan kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“34. Başvuru konusu olayda, başvuru Sayıştay yargılamasında davanın tarafı değil, tarafın avukatı olduğundan ve davanın konusu vekâlet ücreti olmadığından vekâlet ücretine dair hüküm kurulmaması başvuru somut davada vekâlet ücretine dair hüküm kurulmaması işleminin mağduru değildir. Bu işlem dolaylı olarak etkilenmek başvurucuya mağdur statüsü kazandırmaz. Bu durumda, söz konusu işlemin başvuru hakkına bir müdahale oluşturduğu söylenemez. İşlemin mağduru olmayan başvuru hakkının, bu işlem aleyhine bireysel başvuru yapma hakkı bulunmamaktadır.

35. Açıklanan nedenlerle, savunma hakkı yönünden başvuru hakkının mağdur sıfatı taşımadığı anlaşıldığından, başvuru diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “*kişi yönünden yetkisizlik*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”

94 Anılan kararın ilgili bölümü şu şekildedir:

“45. Başvuru konusu olayda, başvuru müvekkili ile serbestçe yaptıkları ve ücreti müvekkiliyle birlikte tespit ettikleri vekâlet sözleşmesi gereği müvekkilini Sayıştay nezdinde yapılan yargılamada savunmuştur. Dolayısıyla başvuru çalışması yasal bir zorunluluktan değil, kendi hür iradesiyle gerçekleşmiştir. Aynı zamanda başvuru yapılan işin kendisine sıkıntı verdiğini, bunaltıcı olduğunu veya meşakkatli olduğunu da iddia etmemekte, yalnızca mahkemenin vekâlet ücretine dair hüküm kurmaması nedeniyle yargılama gideri olarak vekâlet ücreti alamadığından şikâyet etmektedir.

46. Başvuru zorla çalışma yasağının ihlal edildiğini ileri sürmüş ise de yapılan çalışma vekâlet sözleşmesi gereği ifa edildiğinden zorla çalıştırma yasağı yönünden bir müdahalenin bulunmadığı açıktır.

47. Açıklanan nedenlerle, zorla çalıştırma yasağı hususunda bir müdahalenin olmadığı açık olduğundan, başvuru bu şikâyet hususunda diğer kabul edilebilirlik şartları yönünden incelenmeksizin “*açıkça dayanaktan yoksun olması*” nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.”

tıpkı YSK gibi, idari görevlerinin yanında yargısal fonksiyon da icra etmektedir. Ayrıca Sayıştay kararlarının da kesin olduğu ve bu kararlara karşı idari yargı yoluna başvurulamayacağı Anayasa'yla hüküm altına alınmaktadır (m.160/1).

YSK kararlarının, hangi anayasal hakkın ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine taşınabileceğinin de irdelenmesi gerekir. YSK'nin yargısal görevi, seçme ve seçilme hakkıyla yakından ilgilidir. Türkiye'nin de taraf olduğu AİHS'ye Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesinde “Yüksek Sözleşmeciler Taraf, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler.” hükmüne yer verilmiştir⁹⁵.

Serbest seçim hakkını düzenleyen Ek Protokolün 3. maddesinde, “Yüksek Sözleşmeciler Taraf,... yapmayı taahhüt ederler.” biçimindeki ifadeden hareketle, hükmün doğrudan uygulanma imkanının bulunmadığı, daha çok devletler-arası bir görünüme sahip olduğu şeklinde görüşler öne sürülmüş⁹⁶ ise de AİHM bu görüşü benimsememektedir. AİHM, konuyla ilgili şu değerlendirmeyi yapmıştır⁹⁷:

“3'üncü maddenin ifade biçimi, yanıltıcı biçimde devletler-arası bir görünüme sahip olsa da, öz itibarıyla Sözleşme ve Protokollerin diğer temel maddelerinden herhangi bir fark ortaya koymamaktadır. Bu ifadelerin kullanılmasının sebebinin, üstlenilen taahhüde daha büyük bir ciddiyet kazandırma isteğinden ve söz konusu alandaki temel yükümlülüğün, medeni ve siyasal hakların çoğunda olduğu gibi kaçınmak veya müdahalede bulunmamak değil, Devlet'in demokratik seçimleri “hayata geçirmek” üzere pozitif tedbirlerin benimsenmesi olduğu görülmektedir.”

AİHM, maddede geçen *yasama organı* kavramını otonom bir kavram olarak yorumlamamakta, meseleyi, taraf devletlerin kendi hukuk düzenleri içinde ele almaktadır⁹⁸. AİHM, kural olarak yasama organını parlamento biçiminde algılamakla birlikte yeterli yetki ve iktidara sahip olan ulus-altı bölgesel parlamentoları da

95 <http://www.anayasa.gov.tr/BireyselBasvuru/Mevzuat/>, E.T. 10.12.2013.

96 Bu konuda daha geniş tartışmalar için Bkz. Tolga ŞİRİN, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne Göre Serbest Seçim Hakkı”, *MÜHF-HAD*, Y.2011, C.17, S.1-2, (s.283-348).

97 Mathieu-Mohin ve Clerefoy/Belçika, B.N. 9267/81, K.T. 2.3.1987, Par. 50. (Aktaran: ŞİRİN, s.293).

98 ŞİRİN, s.302.

yasama organı kapsamında değerlendirdiği görülmektedir⁹⁹. Bu bağlamda AİHM, Almanya ve Avusturya gibi federal yapıya sahip devletler ile İtalya ve İspanya gibi bölgesel devletleri ve Belçika gibi dil temelli topluluk organlarına yer veren devletlerdeki federe devlet, bölgesel devlet ve dil temelli topluluk organlarını bu kapsamda değerlendirmektedir¹⁰⁰. Öte yandan, AİHM, devlet başkanlığı seçimlerini de, devlet başkanının yasama sürecine katılımının öngörülmesi kaydıyla, Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi kapsamında görmektedir. Devlet başkanının yasama sürecine katılması, yasa teklif etme, kabul etme, yasa metnini kontrol etme, esas yasa düzenleme makamlarını sorgulama yetkisine sahip olmasıyla gerçekleşmektedir¹⁰¹.

Buna karşılık, AİHM, gerek kapsam gerekse güç bakımından yeterli yasama yetkisine sahip olmayan yerel yönetim seçimlerini “yasama organı” seçimi kapsamında görmemektedir¹⁰². Ayrıca AİHM, üniter devletlerin, kamu fonksiyonu yerine getiren makamlarını “asli kural koyma” yetkisini haiz olmadıkları gerekçesiyle yasama organı biçiminde anlamamaktadır¹⁰³. Bu itibarla, asli kural koyma yetkisi bulunmayan mahalli idareler ile hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının oranlarının seçiminin Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi kapsamında olmadığı söylenebilir.

Bu noktada Anayasa Mahkemesinin 10.1.2013 günlü, E.2012/128, K.2013/7 sayılı kararından söz etmek yararlı olacaktır. Anayasa Mahkemesi, anılan kararında, oda ve borsalarda üst üste iki dönem süresince meclis başkanlığı, yönetim kurulu başkanlığı, konsey başkanlığı ve Birlik Başkanlığı görevlerinde bulunanların aradan iki seçim dönemi geçmedikçe aynı görevlere yeniden seçilemeyeceklerini öngören kuralı iptal ederken demokratik bir hak olarak seçilme hakkıyla bağlantı kurmuştur¹⁰⁴. Anayasa Mahkemesi, bu yasağın, “seçime katılan üyelerin kanaatinin serbestçe oluşmasını engellediğinden üyeler yönünden “seçme” adaylar yönünden “seçilme” hakkına müdahale” oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır¹⁰⁵.

99 X./Avusturya, B.N. 7008/75, K.T. 12.07.1976, s.121, (Aktaran: ŞİRİN, s.311-312.)

100 HARRIS ve Diğerleri, s.756; ŞİRİN, s.312.

101 ŞİRİN, s.312.

102 HARRIS ve Diğerleri, s.757.

103 ŞİRİN, s.312.

104 <http://www.kararlar.anayasa.gov.tr>, E.T. 7.12.2013.

105 Üyeler Nuri NECİPOĞLU ve Zühtü ARSLAN'ın karşı oy gerekçesinde, bir meslek kuruluşunda, yöneticilerin aynı mesleğe mensup kişilerin oluşturduğu organlar tarafından seçilmesinin,

AİHM, Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesindeki *yasama organı* tabirini, ülkelerin kendi sistemi içinde yorumlama eğiliminde olduğundan, Anayasa Mahkemesinin bu kararından hareketle, Türkiye yönünden meslek kuruluşlarının seçimle gelen organlarının da yasama organı kapsamında değerlendireceği anlaşılmaktadır. Meslek kuruluşları gibi korporatif nitelik taşıyan kuruluşların organlarının seçimleri, seçme ve seçilme hakkı kapsamında değerlendirildiğine göre, demokrasi ilkesi bakımından yerine getirdikleri işlev daha büyük olan mahalli idare seçimlerinin öncelikle bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir. Üstelik, soyut “kural koyma” yetkisi bakımından mahalli idarelerin yetkilerinin meslek kuruluşlarınkine nazaran çok daha geniştir. Bu nedenle, mahalli idare seçimleri kapsamında gerçekleştirilen işlemlere karşı da bireysel başvuru yapılabilmesi gerekir.

Yapılan bu açıklamalardan hareketle, Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri ile mahalli idareler (belediye, il özel idaresi ve köy) ve kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının seçimlerinin AİHS’ye Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi delaletiyle Anayasa’nın 67. maddesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Seçim yargısı kararlarına karşı bireysel başvuru yapılabilmesi için 298 sayılı Kanun’da öngörülen süreçlerin tümünün tamamlanması ve kararların usulüne uygun olarak kesinleşmesi gerekmektedir. 298 sayılı Kanun’un 111. maddesinde, bu kanunda (298 sayılı Kanun’da), kurulların kesin olduğu yazılı bulunmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurulun, itiraz mercii olduğu belirtilmiştir (f.1). Buna göre, kanunda kesin olduğu belirtilmedikçe, sandık kurulu ve sandık kurulu başkanının kararlarına karşı ilçe seçim kuruluna, ilçe seçim kurulu ve ilçe seçim kurulu başkanının kararlarına karşı il seçim kuruluna, il seçim kurulu ve il seçim kurulu başkanının kararlarına karşı da YSK’ye itirazda bulunulabilir. Sandık kurulu ile başkanının işlemlerine karşı itiraz üzerine ilçe seçim kurulunun; ilçe seçim kurulu ile başkanının kararlarına karşı itiraz üzerine il seçim kurulunun; il seçim kurulu ile başkanının kararlarına karşı itiraz üzerine YSK’nin verdiği kararlar kesindir. Doğrudan doğruya YSK’ye yapılan şikâyet ve itirazlar üzerine YSK tarafından verilen kararlara karşı ise herhangi

Anayasa’nın 67. maddesinde düzenlenen ve tipik anlamda siyasi haklardan olan seçilme hakkının kullanımı kapsamında değerlendirilemeyeceği vurgulanmıştır (<http://www.kararlar.ana-yasa.gov.tr>, E.T. 7.12.2013).

bir itiraz mercii öngörülmemiş olup bu kararlar kesindir (m.111/2, m.131/2).

İlçe seçim kurulu başkanının, il seçim kurulu ile başkanının ve YSK'nin seçimlerin denetimi çerçevesinde verdiği kararların yargısal nitelikte olduğu yukarıda açıklanmıştı. İl ve ilçe seçim kurulu başkanları ile il seçim kurulunun ve YSK'nin gerek alt kurul kararına vaki itiraz üzerine gerekse doğrudan kendilerine yapılan itiraz ve şikâyetler üzerine verdikleri kararlara karşı, kararın ilgiliye tebliğinden itibaren otuz gün içinde bireysel başvuruda bulunulabilir.

İlçe seçim kurulunun kesin kararlarının ise ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Yukarıda ifade edildiği üzere, ilçe seçim kurulunun oluşumunun tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerine uygun olmaması nedeniyle bu kurul tarafından verilen kararlar yargısal nitelik taşımamaktadır. Dolayısıyla bunların bir idari karar (işlem) olarak kabulü gerekir. Bu durumda, 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrası nedeniyle, ilçe seçim kurulunun kesin kararlarına karşı bireysel başvuru yolunun kapalı olduğu düşünülebilir. Ancak 6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasıyla bireysel başvurunun kapsamı dışında bırakılan işlemler, Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemlerdir. Oysa ilçe seçim kurulu kararlarına karşı yargı yolu Anayasa'yla değil, 298 sayılı Kanun'la kapatılmıştır. Bu itibarla, ilçe seçim kurulunun kesin kararlarının Anayasa'yla yargı denetimi dışında bırakılması söz konusu olmadığından bunlara karşı bireysel başvuruda bulunulması mümkündür. İlçe seçim kurulunun kesin kararlarına karşı, kararın ilgisine tebliğinden itibaren otuz gün içinde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulabilir.

SONUÇ

12 Eylül 2010 tarihli halkoylamasıyla yürürlüğe giren 5982 sayılı Anayasa Değişikliği Hakkında Kanun'la Anayasa'da yapılan bir dizi değişiklik sonucu, kişilere, hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapma imkânı getirilmiştir. Anayasa'nın 148. maddesin, 5982 sayılı Kanun'la eklenen üçüncü fıkrasında, herkesin, Anayasa'da güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabileceği

belirtilmiştir (c.1). Buna göre, Anayasa’da düzenlenen tüm hak ve özgürlüklerin değil, bunlardan sadece AİHS kapsamında yer alanlar bireysel başvuruya konu edilebilir. 6216 sayılı Kanun’da, Türkiye’nin taraf olduğu Ek Protokollerin de bireysel başvuru hakkı kapsamında olduğu belirtilerek Anayasa’daki hüküm somutlaştırılmıştır (m.45/1).

Bireysel başvurunun konusunu, kamu gücü tarafından gerçekleştirilen hak ihlalleri oluşturmaktadır. “Kamu gücü”, bir yönüyle devletin üstün buyurma gücüne, diğer yönüyle de kamu gücü kullanabilen kurumsal muhataba işaret etmektedir. Buna göre, bireysel başvuruya konu olacak işlemler, kamu otoritelerince, kişiler açısından hukuki sonuç doğuran ve kişilerin hukuk dünyasında yenilik oluşturan icrai nitelikteki işlemlerdir. Kamu otoritesi kavramı, yasama, yürütme ve yargı otoritelerinin bütününe kapsamaktadır. Anayasa’da herhangi bir istisna öngörülmezsizin bütün kamu gücü işlemleri bireysel başvuru kapsamına alındığı halde, 6216 sayılı Kanun, yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılmasını yasakladığı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemleri de bireysel başvurunun konusu dışında bırakmıştır (m.45/3).

Anayasa’nın anılan hükmünde geçen “...Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler...” ifadesinin YSK kararlarına karşı bireysel başvuruda bulunulmasını engelleyip engellemediği açık değildir. Meselenin çözümü, yargı denetimi dışında bırakılan işlemlerden ne anlaşılması gerektiğinin tespitine bağlıdır. Kanaatimizce, “Anayasa’nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler” ifadesinden, “yargı denetimi dışında bırakılan idari işlemler”in anlaşılması gerekmektedir. Aksi takdirde, hükme, “yargı işlemlerinin (kararlarının) yargı denetimi dışında bırakılması” biçiminde bir anlamın da yüklenmesi gerekir ki, bu şekilde bir ifadenin mantık kurallarına aykırılığı ortadadır. Yargı işlemlerinin yargı denetimi dışında bırakılması biçiminde bir ifade anlamsal bakımdan tutarsızdır. Çünkü, ilgili karar zaten bir yargı kararıdır. Yargı kararlarına karşı en fazla bir üst yargı yoluna başvuru yolu kapatılabilir.

Bu durumda, 6216 sayılı 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yer alan hükmün, YSK kararlarını kapsayıp kapsamadığının tespiti, YSK kararlarının niteliğinin ortaya konulmasına bağlı olduğu

açıktır. Yargı, “bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını tarafsız olarak çözme ve kesin hükme bağlama faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, mahkemenin varlığından söz edilebilmesi için kanunla kurulmuş olması, hukuki uyuşmazlıkları kesin olarak çözme yetkisine sahip bulunması, bağımsız ve tarafsız olması ve özel yargılama usullerinin öngörülmüş olması gerekmektedir.

Anayasa'nın 79. maddesine göre, YSK, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlamakla görevli olup bu anlamda, YSK'nin hukuki uyuşmazlıkları kesin olarak çözme yetkisini haiz olduğu tartışmasızdır. Tamamı hakim güvencesini haiz kişilerden oluşan YSK ve il seçim kurullarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı tartışma konusu yapılamaz. 298 sayılı Kanun'da YSK ve diğer seçim kurullarının uyuşmazlıkları çözerken uygulayacağı usul kuralları ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Sonuç itibarıyla YSK ve il seçim kurullarının mahkeme sıfatını haiz olduğu ve bunlar tarafından verilen kararların yargısal nitelikte olduğu anlaşılmaktadır.

İlçe seçim kurulları ise bir başkan ve altı üyeden oluşmakla birlikte, bunlardan sadece başkan o ilçede görev yapan hâkimler arasından belirlenmekte olup diğer altısının hâkim sıfatı bulunmamaktadır. İl seçim kurulu üyelerinin dördü siyasi parti temsilcilerinden, ikisi de ilçede görev yapan kamu görevlileri arasından seçilmektedir. İlçe seçim kurullarında amirlerinden sicil alan iki memura ve uyuşmazlığın tarafları konumunda olan siyasi parti temsilcilerine yer verilmiş olması bu kurulun tarafsızlığını ortadan kaldırdığından ilçe seçim kurullarının mahkeme olarak nitelenmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, 298 sayılı Kanun'da ilçe seçim kuruluna yapılan bazı itirazların kurul başkanına karara bağlanacağı hükme bağlanmıştır. İlçe seçim kurulu başkanı hâkim sıfatını haiz olduğundan ilçe seçim kurulu başkanı sıfatıyla verilen kararların yargı kararı olduğunun kabulü gerekir.

6216 sayılı Kanun'un 45. maddesinin (3) numaralı fıkrasının, YSK'nin yargısal nitelikteki kararlarını kapsadığı kabul edilse bile, il ve seçim kurulu başkanları ile il ve ilçe seçim kurullarının kesin kararları için aynı sonuca ulaşmak mümkün değildir. Zira bunların kararlarına kesinlik vasfı Anayasa'yla değil, 298 sayılı Kanun'la verilmiştir.

YSK kararları, AİHS'ye Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesinde güvenceye bağlanan serbest seçim hakkıyla ilgilidir. Anılan maddeye göre, "Yüksek Sözleşmeciler Tarafından, yasama organının seçilmesinde halkın kanaatlerinin özgürce açıklanmasını sağlayacak şartlar içinde, makul aralıklarla, gizli oyla serbest seçimler yapmayı taahhüt ederler." AİHM, kural olarak yasama organını parlamento biçiminde algılamakla birlikte yeterli yetki ve iktidara sahip olan ulus-altı bölgesel parlamentoları da yasama organı kapsamında değerlendirmektedir. Öte yandan, AİHM, devlet başkanlığı seçimlerini de, devlet başkanının yasama sürecine katılımının öngörülmesi kaydıyla, Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi kapsamında görmektedir. Buna karşılık, AİHM, gerek kapsam gerekse güç bakımından yeterli yasama yetkisine sahip olmayan yerel yönetim seçimlerini "yasama organı" seçimi kapsamında görmemektedir. Ayrıca AİHM, üniter devletlerin, kamu fonksiyonu yerine getiren makamlarını "asli kural koyma" yetkisini haiz olmadıkları gerekçesiyle yasama organı biçiminde anlamamaktadır. Bu itibarla, asli kural koyma yetkisi bulunmayan mahalli idareler ile hizmet yerinden yönetim kuruluşlarının oranlarının seçiminin Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi kapsamında olmadığı söylenebilir.

Ancak Anayasa Mahkemesi, 10.1.2013 günlü, E.2012/128, K.2013/7 sayılı kararında, meslek kuruluşlarının organlarının belirlenmesine yönelik seçimleri seçme hakkı kapsamında değerlendirdiğinden Türkiye özelinde, meslek kuruluşlarının seçimlerinin "serbest seçim hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Meslek kuruluşları gibi korporatif nitelik taşıyan kuruluşların organlarının seçimleri, seçme ve seçilme hakkı kapsamında değerlendirildiğine göre, demokrasi ilkesi bakımından yerine getirdikleri işlev daha büyük olan mahalli idare seçimlerinin öncelikle bu kapsamda değerlendirilmesi gerekir.

Sonuç olarak, gerek YSK'nin gerekse il ve ilçe seçim kurulu ve başkanlarının TBMM ve Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile belediyeler, il özel idareleri, köyler ve meslek kuruluşlarının organlarına ilişkin seçimlerle ilgili uyuşmazlıklarda verdikleri kararlara karşı, Ek (1) Nolu Protokolün 3. maddesi delaletiyle Anayasa'nın 67. maddesi kapsamında, Anayasa Mahkemesine bireysel başvuruda bulunulması mümkündür.

Ayhan KILIÇ

KAYNAKÇA

ATAR Yavuz, *Türk Anayasa Hukuku*, Mimoza Yay., 3. Baskı, Konya-2005.

AYDIN Öykü Didem, “Türk Anayasa Yargısında Yeni Bir Mekanizma: Anayasa Mahkemesi’ne Bireysel Başvuru”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XV, S.4, Ankara-2011.

BAŞLAR Kemal, *Anayasa Yargısında Mahkeme Kavramı*, Roma Yayınevi, Ankara-2000.

DOĞRU Osman, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Legal Yayıncılık, İstanbul-2012.

ERDOĞAN Mustafa, *Anayasa Hukuku*, Orion Yay., 3. Baskı, Ankara-2005.

ESEN ARNWINE Selin, “İspanya’da Bireysel Başvuru Yolu”, *AÜHFD*, Y.2003, C.52, S.4, Ankara, (s.249-271).

Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası, Almanca-Türkçe Yasa Metni, Federal Almanya Siyasi Eğitim Merkezi, Dezember-2000.

FENDOĞLU Hasan Tahsin, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru (Anayasa Şikayeti)*, <http://www.sde.org.tr/tr/kose-yazilari/267/anayasa-mahkemesine-bireysel-basvuru.aspx>,

GÖLCÜKLÜ Feyyaz- GÖZÜBÜYÜK Şeref, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara-2002.

GÖZLER Kemal, *İdare Hukuku*, c.I, Ekin Kitabevi, İkinci Baskı, Bursa-2009.

GÖZLER Kemal, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Yay., Bursa-2000.

GÖZTEPE Ece, “Türkiye’de Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkının (Anayasa Şikâyeti) 6216 Sayılı Kanun Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S.95, Y.2011, Ankara.

GÖZTEPE Ece, *Anayasa Şikâyeti*, AÜHF Yay., No: 530, Ankara-1998.

GÜNDAY Metin, *İdare Hukuku*, 4. Baskı, İmaj Yayıncılık,

1999-Ankara.

HAMDEMİR Berkan, *Türk Anayasa Hukukunda Bireysel Başvuru*, SÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya-2013, s.80-81.

HARRIS D.J. ve Diğerleri, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, (Çev. Mehveş BİNGÖLLÜ KILCI-Ulaş KARAN), Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi Yay., Ankara-2013.

İNCEOĞLU Sibel, “Adil Yargılanma Hakkı”, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasa içinde*, (Ed. Sibel İNCEOĞLU), Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Avrupa Konseyi Yay., Ankara-2013, (s.209-286)

KILINÇ Bahadır, “Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği” *Anayasa Yargısı*, , Anayasa Mahkemesi Yayınları, S.25, Ankara, 25 Nisan 2008.

KURU Baki - ARSLAN Ramazan - YILMAZ Ejder, *Medeni Usul Hukuku*, Yetkin Yayınları, 23. Baskı, Ankara-2012.

ÖZBUDUN Ergun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yay. 7. Baskı, Ankara-2002.

ÖZDEMİR Gürbüz, “Yüksek Seçim Kurulu’nun Niteliği”, *EÜHFD*, Y.2010, S.1-2, C.XIV, (s.113-133).

SABUNCU M. Yavuz - ESEN ARNWINE Selin, “Türkiye İçin Bir Anayasa Şikayeti Modeli Türkiye’de Bireysel Başvuru Yolu”, (Anayasa Şikayeti), *Anayasa Yargısı*, S.21, Y.2004, Ankara, (s.228-246).

SAĞLAM Fazıl, “Anayasa Şikayeti Anlamı, Kapsamı ve Türkiye Uygulamasında Olası Sorunlar”, *Demokratik Anayasa*, (Der. Ece GÖZTEPE ve Aykut ÇELEBİ), Metis Yayınları, İstanbul-2012.

SAĞLAM Musa, “YSK Kararları Bireysel Başvuru Konusu Olabilir mi?”, *HUKAB*, Temmuz-Eylül 2012, S.2, Ankara, (s.38-39).

ŞAHBAZ İbrahim, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında Yargı Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, *Anayasa Yargısı*, Anayasa Mahkemesi Yay., S. 25, Ankara-2008, (s.229-289).

ŞİRİN Tolga, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi’ne Göre Serbest Seçim Hakkı”, *MÜHF-HAD*, Y.2011, C.17, S.1-2, (s.283-348).

TEZİÇ Erdoğan, *Anayasa Hukuku*, Beta Yay., 5. Baskı, İstanbul-1998.

TURABİ Selami, *Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi*, Seçkin Yayınları, Ankara-2013.

UZUN Cem Duran, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Yolu”, *Seta Analiz*, SETA Vakfı, S.50, Şubat-2012.

AYMK, K.T.18.2.1992, E.1992/12, K.1992/7

AYMK, K.T. 8.10.2009, E.2006/105, K.2009/142.

AYMK, K.T.1.3.2012, E.2011/59, K.2012/34.

AYMK, B.N. 2012/13, K.T.25.12.2012.

AYMK, B.N. 2012/22, K.T.25.12.2012.

AYMK, B.N. 2012/95, K.T.25.12.2012.

AYMK, K.T. 27.12.2012, E.2012/102, K.2012/207

AYMK, B.N. 2012/1027, K.T.12.2.2013.

AYMK, B.N.2013/1177, K.T.26.3.2013..

Ettl/Avusturya, K.T. 23.4.1987, B.N. 12/1985/98/146.

Campbell ve Fell/Birleşik Krallık, K.T. 28.6.1984, B.N.:7819/77; 7878/77.

Sramek/Avusturya, K.T. 22.10.1984, B.N.: 8790/79.

Langborger/İsveç, K.T. 22.6.1989, B.N.:1117984.

<http://www.tbmm.gov.tr>.

<http://www.kararlar.anayasa.gov.tr>.

<http://hudoc.echr.coe.int>.